

پوهنتون بغلان

معاونیت تحقیقات و مجله علمی

آمریت تحقیقات علمی

رهنمود تهیه‌ی پیشنهاد تحقیق (Research Proposal Writing Guidance)

تهیه و نگارش: پوهندوی امین الله فطرت

معاون تحقیقات و مجله علمی

زمستان ۱۴۰۱ / ۱۴۴۴ هجری قمری

فهرست مندرجات

نگاهی به ساختار طرح تحقیق..... ۵

چکیده (Abstract)..... ۵

کلیات تحقیق

عنوان / موضوع تحقیق (Title)..... ۱

ویژگی‌ها و خصوصیات یک موضوع مناسب برای تحقیق..... ۱

مقدمه (Introduction) را چگونه باید نوشت؟..... ۱

ویژگی‌ها و خصوصیات یک مقدمه خوب..... ۲

مسأله‌ی تحقیق (Research Problem)..... ۳

مبانی پیدایش مسأله‌ی تحقیق..... ۳

ویژگی‌ها و خصوصیات مسأله‌ی تحقیق..... ۴

هدف تحقیق (Research Objective)..... ۵

ویژگی‌ها و خصوصیات هدف تحقیق..... ۵

اهمیت تحقیق (Importance of Research)..... ۶

سوال‌های تحقیق و طرح فرضیه/فرضیه‌ها..... ۶

نکات اساسی در طرح سوال‌های تحقیق..... ۷

پیشینه‌ی تحقیق و مبانی نظری موضوع (Literature Review)

پیشینه‌ی تاریخی تحقیق..... ۸

پیشینه‌ی تجربی موضوع تحقیق..... ۸

مبانی نظری موضوع تحقیق..... ۹

در تهیه پیشینه‌ی تحقیق و مبانی نظری موضوع از کدام منابع باید استفاده کرد؟..... ۹

شیوه‌های نگارش پیشینه و مبانی نظری موضوع تحقیق..... ۱۰

- الف- خلاصه سازی ۱۱
- ب- نقل قول ۱۱
- ج- عبارت پردازی ۱۲
- شیوه‌های ارجاع درون متنی و تنظیم فهرست مراجع (References) ۱۲
- الف: سبک APA (American Psychological Association) سبک انجمن روان‌شناسی آمریکا ۱۳
- ب: سبک AAA (American Anthropological Association) سبک انجمن انسان‌شناسی آمریکا ۱۳
- تنظیم فهرست مراجع ۱۳
- الف: روش ارجاع به کتاب ۱۳
- ب: روش ارجاع به پایان‌نامه ۱۴
- ج: روش ارجاع به گزارش ۱۴
- د: روش ارجاع به مجله ۱۴
- ه: روش ارجاع به مقالات PDF اینترنتی ۱۴
- و: روش ارجاع به همایش‌ها ۱۴
- ز: روش ارجاع به روزنامه ۱۴
- ح: ارجاع به کنفرانس‌های علمی ۱۴
- ط: روش ارجاع به جزوه‌های درسی ۱۴

مواد و روش کار

- شیوه‌ی تحقیق ۱۶
- روش گردآوری اطلاعات و آمار (Data Collection Method) ۱۶
- تعریف متغیرها، سازه‌ها و مدل تحلیل ۱۷
- روش‌های نمونه‌گیری ۱۷

الف: روش های نمونه گیری تصادفی.....	۱۸
ب: روش های نمونه گیری غیر تصادفی.....	۲۲
ج: روش نمونه گیری چند مرحله ای.....	۲۸
محدودیت های تحقیق.....	۲۹
شاملان تحقیق.....	۲۹
محل تحقیق.....	۲۹
پلان تحقیق.....	۳۰
روش های تجزیه و تحلیل اطلاعات.....	۳۰
الف- تجزیه و تحلیل آمار و اطلاعات کمی.....	۳۰
ب- تجزیه و تحلیل اطلاعات کیفی.....	۳۰

نتایج متوقعه (یافته های تحقیق)

یافته ها (نتایج).....	۳۱
مناقشه.....	۳۲
نتیجه گیری.....	۳۲
فهرست مراجع.....	۳۳
ضمایم.....	Error! Bookmark not defined.

نگاهی به ساختار طرح تحقیق

از آنجا که تحقیق خاستگاه علم است، تهیه پیشنهاد تحقیق پیش‌زمینه‌ی اساسی برای انجام تحقیق علمی به‌ویژه در مقاطع تحصیلی دکتری و ماستری و هر فعالیت علمی - پژوهشی دیگر به حساب می‌آید. محقق می‌بایست با نوشتن درست پیشنهاد تحقیق (Research Proposal)، دلایل علمی و منطقی ضرورت اجرای تحقیق موضوع پیشنهادی را به مرجع ذی‌صلاح ارایه نماید تا افراد ارزیابی‌کننده و نهادهای تاییدکننده بر اهمیت و ضرورت موضوع متقاعد شوند و اجازه کار پژوهش را به محقق بدهند.

موفقیت هر عمل برای تحقق هدف پیش‌بینی شده منوط بر تعریف وسایل و به کار بستن روش‌های معقول آن است. از این‌رو، نوشتن پیشنهاد تحقیق (ساختار طرح تحقیق) به گونه‌ی معیاری (علمی و منطقی)، می‌تواند با اجرای موفقانه‌ی پژوهش، منتج به یافته‌های جدید در حل مساله و انکشاف علم و دانش بشری گردد (Landberg, 2003 p 25).

تهیه پیشنهاد تحقیق (Research Proposal)، اولین قدم مهم در انجام یک پژوهش علمی است؛ قبل از آغاز فرایند یک تحقیق علمی ایجاب می‌نماید تا محقق طرح پیشنهادی خود را با رعایت اصول و معیارها تهیه کند و به مرجع مربوطه بسپارد. در واقع طرح تحقیق نوعی راهنما برای پژوهشگر و نقشه‌ی چگونگی انجام دادن یک تحقیق علمی است. طرح تحقیق سندی است که تمام اجزاء، ویژگی‌ها و مشخصات تحقیق، برنامه اجرایی و جزئیات فعالیت‌های فرایند تحقیق در آن تعریف و پیش‌بینی می‌شود. در کل طرح تحقیق یک گزارش جامع از برنامه‌ی پژوهشی محقق و توصیف منظم و منطقی آن می‌باشد. نحوه‌ی نگارش پیشنهاد تحقیق سندی است که هویت علمی تحقیق، دانش و اعتبار علمی محقق را تبیین می‌کند (چروده، ۱۳۹۸ ص ۲).

طرح تحقیق (تهیه‌ی پیشنهاد تحقیق) با در نظر داشت پالیسی‌ها و طرزالعمل‌های نهادهای اکادمیک و مراکز علمی - تحقیقاتی به شیوه‌های مختلف صورت می‌گیرد. اکثراً در نگارش پروپوزال‌های تحقیقی، اجزای اصلی و فرعی طرح ساختار تحقیق رعایت می‌گردد. اما در بعضی‌ها با ذکر عناصر مهم، به اجزای فرعی و جزئی آن پرداخته نمی‌شود. روی هم رفته، ساختار طرح تحقیق معیاری یا پیشنهاد تحقیق اجزای مهمی چون عنوان، خلاصه، مقدمه، بیان مساله، اهداف تحقیق، اهمیت تحقیق، پرسش‌ها/ فرضیه‌های تحقیق، پیشینه و مبانی نظری (تعریف متغیرها و مفاهیم) تحقیق، مواد و روش کار (شیوه تحقیق، روش‌ها یا ابزار گردآوری اطلاعات، روش‌های نمونه‌گیری، شاملان و محل تحقیق، محدودیت‌های تحقیق، شیوه‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات)، نتایج متوقعه (یافته‌ها)، مناقشه و نتیجه‌گیری، فهرست مراجع و ضمائم را شامل می‌شود (ببی، ۱۳۹۰ ص ۲۶۵).

چکیده (Abstract)

چکیده، یک نوشته‌ی جدا و مستقل از محتوای یک اثر است که بخش‌های مهم محتوا و چگونگی اجرای یک پژوهش علمی را احتواء می‌کند. در واقع چکیده بخش کامل، جامع و مستقل از اصل گزارش در نظر گرفته می‌شود و بعد از انجام تحقیق در اخیر نوشته می‌شود. چکیده نبشته‌ی است با ارایه نکات عمده از یک اثر علمی، خواننده را از چیستی موضوع و چگونگی اجرای یک تحقیق علمی و یافته‌های مهم آن آگاه می‌سازد.

در کل، چکیده، خلاصه‌ی است از قسمت‌های مهم متن یک اثر. تعداد کلمات آن مقید است و چکیده از (۲۰۰ تا ۳۰۰) کلمه به طور مختصر و روشن نوشته می‌شود که نوع خاصی از خلاصه‌سازی محتوای یک اثر است که در آن به نحوی مساله، هدف تحقیق، ضرورت و اهمیت تحقیق، سوال مهم پژوهش، مواد و روش کار (روش‌های نمونه‌گیری، ابزار جمع‌آوری اطلاعات، روش تجزیه و تحلیل اطلاعات، شاملان و محل تحقیق)، نکات چندی از بخش مهم یافته‌ها (نتایج) و پیشنهاد در نظر گرفته می‌شود.

چکیده مانند خیلی از بخش‌های کلیات تحقیق، مواد و روش کار تحقیق در پروپوزل به زبان و ادبیات مضارع نوشته می‌شود. اما پس از انجام تحقیق در ارایه گزارش و تدوین اثر، بخش‌های متذکره به زبان و ادبیات ماضی تنظیم می‌گردد. در پایان چکیده، اصطلاحات/ واژگان کلیدی از (۲ تا ۵) مورد تذکر می‌یابد. شایان ذکر است که واژگان یا اصطلاحات کلیدی از مفاهیمی اساسی یک نوشته به حساب می‌آید که محور بحث و مطالعه را تشکیل می‌دهد؛ مطالب و مباحث در پیشینه و مبانی نظری تحقیق و محتوای یک اثر علمی پیرامون آن می‌پردازد. در واژگان کلیدی، از متغیرها و شاخص‌های مهم عنوان زیر مطالعه نیز شامل شده می‌تواند.

کلیات تحقیق

عنوان / موضوع تحقیق (Title)

انتخاب عنوان یا موضوع مناسب برای تحقیق، اساس و محور تحقیق را تشکیل می‌دهد که سایر اجزاء در حول آن می‌چرخد. بنابراین، در گزینش موضوع تحقیق باید دقت و تلاش کافی صورت گیرد. حس کنجکاوی محقق، نیازها و اولویت‌های جامعه، تجربه و بضاعت علمی محقق، محدودیت‌ها و چالش‌ها از جمله عوامل موثر در انتخاب یک عنوان خوب برای تحقیق به حساب می‌آیند. محقق باید آثار علمی مورد علاقه را مطالعه کند تا درک نماید که چه موضوعاتی مورد اختلاف اند و هنوز زیر بررسی علمی و مطالعه قرار نگرفته است. پژوهشگر هم‌چنان می‌تواند با متخصصان عرصه مورد نظر مشورت نماید تا بر پایه نظریه‌ها و رهنمایی‌های کارشناسان و محققان متبحر، در انتخاب یک موضوع مناسب برای تحقیق اقدام نماید (حبیبی، ۱۳۹۲ ص ۱۱۵) و (خاکی، ۱۳۹۱ ص ۱۰۸).

ویژگی‌ها و خصوصیات یک موضوع مناسب برای تحقیق

- ✓ موضوع مورد علاقه‌ی پژوهشگر و مرتبط با رشته‌ی تخصصی‌اش باشد؛
- ✓ موضوع تحقیق حتی المقدور مختصر و گویا (تعداد کلمات عنوان تا حد ممکن محدود) باشد؛
- ✓ موضوع پر معنی و روشن، بدون ابهام، قابل فهم و جالب باشد؛ نقشه مفاهیم (متغیرها، سازه‌ها، مفاهیم) تحقیق را احتواء کند؛
- ✓ موضوع تحقیق به حل یک مساله معطوف باشد، بهتر است تا باعث انکشاف دانش شود؛
- ✓ موضوع تحقیق تازگی و اولویت داشته باشد، مغایر ارزش‌های اخلاقی، حقوقی و اسلامی نباشد؛
- ✓ موضوع توصیف کننده محتوای تحقیق و متناسب با اهداف اصلی پژوهش باشد؛
- ✓ موضوع نباید به صورت سوال عنوان شود و سعی گردد تا عنوان فاقد عبارات اختصاری باشد؛
- ✓ موضوع تحقیق خیلی کلی و گسترده نباشد و به جامعه آماری مورد مطالعه اشاره کند؛
- ✓ در موضوع تحقیق استفاده از کلماتی که بار اخلاقی و ارزشی دارند، اجتناب شود؛
- ✓ بهتر خواهد بود تا عنوان تحقیق با کلمات چون بررسی، مطالعه، مقایسه، رابطه، تبیین، تأثیر، تعیین، نقش و کلمات دیگر آغاز یابد؛
- ✓ موضوع تحقیق قابلیت بررسی و اجرایی شدن را داشته باشد (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۱۱۰) و (هلم، ۱۳۹۰ ص ۱۱).

مقدمه (Introduction) را چگونه باید نوشت؟

هر پیشنهاد تحقیق حاوی یک مقدمه می‌باشد که از کلیات آغاز می‌گردد و با ارایه مطالب جزئی ختم می‌شود. هدف از نگارش مقدمه این است تا ارزیابی کننده بتواند ضرورت و اهمیت اجرای تحقیق موضوع پیشنهاد شده را به خوبی درک نماید و آن را تایید کند. در واقع مقدمه یک توضیح کلی پیرامون محتوای یک اثر علمی - تحقیقی است که با رویکرد از کل به جز نوشته می‌شود تا ایده موضوع را برای خوانندگان مشخص و معرفی کند که چرا این تحقیق انجام می‌شود.

مقدمه از بخش‌های یک اثر علمی تلقی می‌شود، مانند درپچه‌ی که ارزیابی کننده و خواننده را از دنیای بیرون به دنیای درون موضوع پیشنهادی یا یک اثر می‌برد و خواننده تشویق به مطالعه‌ی تمام بخش‌های پروپوزل/ اثر گردد. تعداد کلمات مقدمه برخلاف چکیده، مقید و محدود نیست. اما بهتر است که مقدمه هم‌چنان مختصر تحریر گردد (احمدی، ۱۳۹۲ ص ۷).

ویژگی‌ها و خصوصیات یک مقدمه خوب

- ✓ بهتر است تا مقدمه با یک جمله دلچسپ و جالب توجه که با موضوع تحقیق در ارتباط باشد، آغاز گردد تا ارزیابی کننده و خواننده به مطالعه‌ی تمام بخش‌های آن تشویق گردد؛
- ✓ در مقدمه بر بنیاد پیشینه، ضرورت و اهمیت اجرای تحقیق در محیط مورد مطالعه روشن گردد؛
- ✓ مقدمه با عنوان باید در یک جهت نوشته شود و متغیرهای اصلی تحقیق در آن برجسته شود؛
- ✓ اینکه چرا محقق به مطالعه‌ی موضوع پیشنهادی علاقمند گردیده است، مطالب مختصر نوشته شود؛
- ✓ در مقدمه مختصراً بیان گردد که نتایج متوقعه (یافته‌های تحقیق) چگونه می‌تواند در بهبود وضعیت کمک کند؛
- ✓ در مقدمه به وضاحت بحث شود که مطالعه حاضر با مطالعات قبلی مرتبط با موضوع پیشنهادی چه تفاوت‌هایی دارد؛
- ✓ در مقدمه هم‌چنان پیش‌بینی گردد که تحقیق مورد نظر در مقایسه با مطالعات گذشته در عین موضوع یا موضوعات مشابه از کدام برتری‌ها برخوردار است؛
- ✓ در صورت لزوم، در پراگراف اخیر مقدمه بخشی از مباحث عمده اثر مختصراً تذکر می‌گردد (کیوی، ۱۳۷۰ ص ۲۰۱).

یادداشت!

در تحقیق‌های کوچک معمولاً در حد یک مقاله، بی‌آنکه مساله و هدف موضوع، اهمیت و ضرورت تحقیق، پرسش‌ها، پیشینه و مبانی نظری موضوع و روش کار زیر عنوان‌های جداگانه نوشته شود؛ می‌تواند در مقدمه گنجانیده شود. در چنین حالتی معمولاً در مقدمه، به بیان موضوع تحقیق، قلمرو جغرافیایی موضوع، مساله و هدف تحقیق، پرسش‌ها، پیشینه و مبانی نظری موضوع و روش کار مختصراً پرداخته می‌شود.

مثال: بررسی نقش آموزش و پرورش در برقراری صلح (موضوع تحقیق)

(مطالعه موردی افغانستان)

مثالی از مقدمه

"انسان طبیعتاً موجود صلح‌طلب و صلح‌جو است و نیاز به آموزش صلح دارد. افراد با برخورداری بودن از نعمت دانش و سواد، با روحیه‌ی صلح دوستی و صلح‌جویی می‌توانند عاقلانه بر غریزه‌ی جاه طلبی، خودخواهی و امراض درونی شان غلبه حاصل نمایند. صلح غایت و آرمان طبیعی انسان‌ها و جوامع انسانی است. صلح و صلح‌طلبی باید تمام ساحت فعالیت‌های انسان را شامل شود و دغدغه‌ی همه علوم و دانایی‌ها او باشد. قرار گزارش یونسکو در سال (۱۳۸۷)؛ آموزش

صلح و صلح‌پروری منجر به پرورش و ترویج باورها و اقداماتی خواهد شد که همکاری‌های مبتنی بر ارزش‌ها و اهداف مشترک در تأمین صلح جایگزین تعارض و تقابل میان افراد جامعه می‌گردد. با آموزش صلح و گنجاندن مفاهیم و ارزش‌های مرتبط پیرامون نقش و اهمیت صلح در نصاب تعلیمی و تحصیلی در سطح نظام‌های معارف و تحصیلات عالی، زمینه‌های دستیابی جامعه به یک زندگی باهمی و عدالت‌محور را در مسیر تحکیم صلح پایدار فراهم می‌کند. مسلماً، آموزش و پرورش به عنوان یکی از اصول اساسی توسعه در جهان معاصر در نظر گرفته شده است، اما نابهنجاری و سطح پایین آموزش و سواد در جامعه، روند زندگی مسالمت آمیز و مسیر توسعه را به بن‌بست و چالش‌های جدی روبرو می‌سازد. یافته‌های تحقیق یونیسکو تصریح می‌دارد که آموزش کلید امنیت است؛ در جامعه‌ی که نظام تعلیمی و تربیتی و محتوای درسی بر اساس صلح و صلح‌باوری تعریف و سامان یابد، زمینه‌های مسالمت، سازش، همدیگر پذیری افراد و توسعه جامعه فراهم و مساعد می‌گردد. در غیرآن، نظام آموزشی نمی‌تواند نقش خود را در تأمین صلح آنچنان که که لازم است ایفا کند. صلح دوستی و صلح‌پروری نیاز به آموزش دارد. نظام آموزشی با کارایی و مؤثریت در بخش‌های ساختاری و زیربناها و با دیدگاه صلح‌جویی و صلح‌پروری در نصاب درسی و آموزش صلح در فرایند تدریس، می‌تواند در تحکیم صلح پایدار در جامعه نقش موثری ایفاء کند."

مسالهی تحقیق (Research Problem)

مسالهی تحقیق یا پرسش آغازین پژوهش، حساس‌ترین بخشی از فرایند یک تحقیق علمی است که طرح و بیان آن از مراحل مهم تحقیق است. مسالهی تحقیق نیز با رویکرد کل به جز طرح و بیان می‌شود. توجیه و تشریح مسالهی تحقیق با در نظر داشت شرایط و معیارها، کار دشوار است اما ناممکن نیست. سعی گردد تا طرح و بیان مسالهی تحقیق مستند باشد؛ مسالهی تحقیق بر اساس مطالعات از منابع معتبر مکتوب بیرون شود. در واقع مسالهی تحقیق؛ همان احساس کمبودی در دانش و فقدان معلومات لازم راجع به موضوعات علمی، اختلاف میان اندیشمندان بر سر موضوعات، ابهام در واقعیت‌های موجود زندگی... می‌تواند باشد (چروده، ۱۳۹۸ ص ۶۰).

مسالهی تحقیق از مشکلات ناشی می‌شود. بناءً مشکل را باید دریافت، مشکل را باید تعریف کرد و برای مشخص شدن و شناسایی مشکل؛ عواملی که باعث بروز مساله شده است، آن را باید شناخت و راه حل علمی جستجو کرد. در سطح یک جامعه ممکن است مشکل زیاد باشد. برای اینکه مسالهی تحقیق را در یک پژوهش علمی به گونه‌ی دقیق و مدلل طرح و بیان کرد؛ ایجاب می‌کند تا پیرامون مشکلات، سوال‌های دقیق و علمی مطرح شود تا اینکه مسالهی پژوهش به درستی طرح و بیان شود. بنابراین، برای رفع مشکل سوال‌هایی مطرح شود تا اصل مساله تشخیص گردد، در غیر آن مشکل رفع نمی‌شود (خاکی، ۱۳۹۱ ص ۱۰۶).

مبانی پیدایش مسالهی تحقیق

حس کنجکاوی محقق، تجارب و بضاعت علمی وی، مطالعه آثار و منابع مکتوب، نیازمندی‌های جامعه و متقاضیان تحقیق از مبانی پیدایش مسالهی تحقیق می‌باشند. هم‌چنان طرح پرسش آغازین و فرمول‌بندی عنوان تحقیق ممکن است به

طور مستند از مساله ناشی شود و مطالعه واقعیت‌های عینی جامعه و مشکلاتی که محقق آن را می‌بیند، می‌تواند در طرح و بیان مساله‌ی تحقیق محقق را کمک کند (حافظنیا، ۱۳۹۳ ص ۱۰۰) و (شمس، ۱۳۹۳ ص ۹).

ویژگی‌ها و خصوصیات مساله‌ی تحقیق

- ✓ مساله باید چون عنوان تحقیق، در یک جمله‌ی خبری نوشته شود و استناددهی شود (با مطالعه منابع و نتایج تحقیق پژوهشگران مساله‌یابی شود). با توجه به تجارب و مطالعه‌ی واقعیت‌های موجود، همچنان ممکن است محقق به گونه‌ی منطقی مساله‌سازی کند؛
- ✓ مساله‌ی پژوهش به شکافی موجود در علم اشاره کند؛ شواهد باید نشان دهد که معضلی در جامعه وجود دارد (مساله مستندسازی شود)؛
- ✓ مساله‌ی تحقیق باید جالب و مهم باشد تا اهمیت و ضرورت اجرای تحقیق را به ارزیابی‌کننده و خوانندگان انعکاس دهد؛
- ✓ ابعاد و گستردگی، ویژگی‌ها، صفات، شدت و حدود مساله توضیح داده شود؛
- ✓ مساله‌ی تحقیق زیاد کلی نباشد و امکان کنترل متغیر مداخله‌گر در آن وجود داشته باشد؛
- ✓ مساله‌ی تحقیق قابل مطالعه و اجراء باشد؛
- ✓ در واقع مساله‌ی تحقیق همان سوال مهم تحقیق است که محقق می‌خواهد به آن پاسخ دهد؛
- ✓ طرح و بیان مساله، متغیرهای تحقیق را احتواء کند و امکان اندازه‌گیری و سنجش متغیرها را داشته باشد؛
- ✓ مساله به طور دقیق مطرح شود تا جنبه‌های مجهول آن را معرفی کند؛
- ✓ تعلق مساله نسبت به عوامل دیگر و عارضه‌های ناشی از مساله هم‌چنان توضیح داده شود؛
- ✓ مساله‌ی تحقیق خیلی واضح و بدون ابهام مطرح شود؛
- ✓ از کاربرد اصطلاحات و واژگان ارزشی در طرح و بیان مساله خودداری شود؛
- ✓ مساله‌ی تحقیق باید چگونگی ارتباط بین دو یا چند متغیر را توصیف کند و تجربه پذیر باشد (خاکی، ۱۳۹۱ ص ۱۰۹)، (مارکزی، ۱۳۹۱ ص ۶۲) و (کیوی، ۱۳۷۰ ص ۷۹).

مثال:

نگاهی جامعه‌شناختی به اثرات جنگ روی توانایی‌های آموزشی دانش‌آموزان مکاتب شهر پلخمری در یک دهه‌ی اخیر (موضوع تحقیق).

جنگ و خشونت‌ها ناتوانایی‌های معین آموزشی را بر دانش‌آموزان مکاتب شهر پلخمری سبب شده است.... (مساله‌ی تحقیق). مساله‌ی تحقیق باید شرح و بیان گردد. در صورت مساله‌یابی، به مبانی پیدایش آن نیز استناد شود.

هدف تحقیق (Research Objective)

هر تحقیق علمی با پیدایش مساله و مجهولی در ذهن محقق آغاز می‌گردد. هدف اصلی هر تحقیق علمی باید معلوم کردن آن مجهول و یافتن پاسخ برای حل مساله‌ی مطرح شده باشد. بنابراین، در یک تحقیق یک هدف اولیه مطرح است و یک هدف غایی وجود دارد. هدف اولیه در نزد محقق، روشن کردن و حل مساله‌ی مطرح شده است که با آن روبرو می‌باشد. اما هدف غایی تحقیق دستیابی به معلوم کلی یا قضایای علمی یا ارایه یک دانش بدیع می‌باشد (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۹).

هدف تحقیق با توجه به موضوع و مساله‌ی تحقیق می‌تواند کشف، توصیف، فهم و تبیین، پیش‌بینی، ارزش‌یابی،... باشد. معمولاً هدف تحقیقات کیفی؛ مطالعه، تفهم و درک و شناخت دقیق یک پدیده است. اما در تحقیقات کمی، هدف مطالعه سنجش و ارزیابی، محاسبه و اندازه‌گیری یک یا چند متغیر می‌باشد (حبیبی، ۱۳۹۲ ص ۱۳۶). هدف همان نتیجه پیش‌بینی شده در اجرای تحقیق است و یا مقصود نهایی تحقیق می‌باشد که محقق می‌خواهد به آنجا برسد و به داوری بپردازد. تعیین اهداف کلی و جزئی در پژوهش‌های علمی یک امر متعارف است. هدف کلی در واقع همان موضوع تحقیق است که محقق در پی شناخت آن است. هدف کلی / اصلی با توجه به موضوع و مساله‌ی تحقیق در یک و یا چند جمله محدود گویا، صریح و مختصر بیان می‌شود که برای ارزیابی کننده و خوانندگان قابل فهم باشد. اهداف کلی از مساله‌ی تحقیق ناشی می‌شود و پاسخ به مساله‌ی تحقیق است که مشخص می‌سازد تحقیق چه چیز را دنبال می‌کند و آنچه را که تحقیق به صورت کلی به آن دست خواهد یافت، بازگو می‌کند.

در اهداف فرعی، هدف / اهداف کلی به اجزای کوچک شکست‌انده می‌شود تا شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق روشن گردد. در واقع اهداف فرعی راه رسیدن به هدف کلی را مشخص و ترسیم می‌کند. در پژوهش‌های علمی، از یک تا چهار هدف کلی تعیین می‌شود و برای هر هدف کلی، معمولاً دو تا سه هدف فرعی طرح می‌گردد (چروده، ۱۳۹۸ ص ۸۴-۸۵).

در کل، اهداف تحقیق از عنوان و مساله‌ی تحقیق ناشی می‌شود. یکی از عوامل موثر در تعیین اهداف تحقیق این است محقق فکر کند که پس از اجرای تحقیق در پایان کار در چی مواردی گزارش می‌دهد. اهداف تحقیق در ارتباط با بیان مساله تعیین می‌گردد. در هر تحقیق علمی چند نوع هدف مطرح است؛ هدف اصلی، هدف‌های اختصاصی (جزیی)، هدف متعالی و هدف کاربردی. بنابراین، محقق باید در تعیین اهداف تحقیق، چیزهایی را پیش‌بینی کند که حاوی هدف‌های غایی، کاربردی و اختصاصی در موضوع زیر مطالعه باشد (مارکزی، ۱۳۹۱ ص ۳۸) و (شمس، ۱۳۹۳ ص ۲۳).

ویژگی‌ها و خصوصیات هدف تحقیق

در تعیین اهداف تحقیق باید ملاک‌های زیر رعایت گردد:

- ✓ هدف تحقیق واقع‌بینانه باشد و به زبان علمی امکان دستیابی به آن را داشته باشد؛
- ✓ هدف تحقیق واضح، قابل فهم و در زمان تعیین شده قابل حصول باشد (Smart)؛
- ✓ هدف تحقیق باور کردنی باشد (به دور از توهم و خیالات باشد)؛
- ✓ هدف در زمان معین با امکانات موجود قابل مطالعه و اجراء باشد؛

- ✓ قابلیت مطالعه و بررسی، سنجش و اندازه‌گیری را داشته باشد؛
- ✓ در پژوهش‌های کیفی، هدف تحقیق قابل اجرا باشد (قابلیت بررسی دقیق و فهم عمیق از پدیده مورد مطالعه وجود داشته باشد)؛
- ✓ در تحقیقات کمی، اهداف پژوهش قابل مطالعه، سنجش و اندازه‌گیری باشد (هلن، ۱۳۹۰ ص ۲۰-۲۱) و (مارکزیک، ۱۳۹۱، ص ۳۹).

مثال:

نگاهی جامعه‌شناختی بر اثرات جنگ روی توانایی‌های آموزشی دانش‌آموزان مکاتب شهر پلخمری در یک دهه‌ی اخیر (موضوع تحقیق).

جنگ و خشونت ناتوانایی‌های معین آموزشی را بر دانش‌آموزان مکاتب شهر پلخمری سبب شده است.... (مسالهی تحقیق).

مطالعه و شناسایی اثرات جنگ بر توانایی‌های آموزشی دانش‌آموزان مکاتب شهر پلخمری در یک دهه‌ی اخیر (هدف کلیدی).

با توجه به متغیرها (جنگ و توانایی‌های آموزشی) در این عنوان، شاخص‌های مربوط به متغیرها در اهداف فرعی تحقیق مطرح و تعیین می‌گردد. در پرسش‌های تحقیق، اهداف اصل و فرعی تبدیل به سوال می‌شود.

اهمیت تحقیق (Importance of Research)

سعی گردد تا اهمیت موضوع تحقیق نیز از موارد کلی شروع و به مطالب جزئی ختم شود. در اهمیت تحقیق عمدتاً مطالبی ارایه می‌گردد که اجرای تحقیق را توجیه کند؛ در این بخش اهمیت نظری و کاربردی موضوع زیر مطالعه، مختصراً توضیح داده می‌شود. اینکه چرا تحقیق باید اجرا شود و انجام آن از چی ارزش‌هایی برخوردار است. یافته‌های آن کدام مشکل را حل می‌کند. برای چه کسانی اهمیت دارد و کدام نارسایی‌ها را مرفوع می‌سازد (احمدی، ۱۳۸۹ ص ۹۵).

در نوشتن اهمیت تحقیق، موارد زیر رعایت گردد:

- ✓ در آغاز محقق بنویسد که اجرای این تحقیق چرا و چگونه مهم است؛
- ✓ توقع و انتظاری که محقق از یافته‌ها (نتایج) تحقیق دارد، مختصراً توضیح گردد؛
- ✓ واضح گردد که یافته‌های پژوهش باعث ایجاد تغییر در کدام عرصه‌ها و پدیده‌ها می‌شود؛
- ✓ نتایج (یافته‌های) تحقیق کدام نارسایی‌ها در سطح کنونی دانش را رفع می‌سازد؛
- ✓ در اهمیت تحقیق شیوه‌هایی به کار بستن نتایج در حل مساله نیز به طور مختصر پیش‌بینی می‌شود (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۱۲).

سوال‌های تحقیق و طرح فرضیه/فرضیه‌ها

محقق پس از تعیین هدف برای موضوع زیر مطالعه، به طرح سوال‌های تحقیق اقدام می‌کند. پرسش و پرسشگری یک هنر است؛ هنری که مستلزم دقت و ظرافت‌ها می‌باشد. محقق با مطالعه‌ی مقدماتی پیرامون موضوع و پیشینه‌ی آن با در

نظر داشت مساله و اهداف پژوهش، سوال های تحقیق را طرح می نماید. هدف از انجام هر تحقیق علمی، جستجوی پاسخ علمی به یک یا چند سوال می باشد که ذهن محقق درگیر آن است. پس لازم است تا پرسش های تحقیق دقیق و روشن طرح گردد تا زمینه های دست یابی به اهداف تحقیق به درستی فراهم شود (چروده، ۱۳۹۸ ص ۱۹).

سوال ها و فرضیه های تحقیق مستقیماً از چارچوب های نظری حاصل و طرح می گردند. با مرور دقیق ادبیات موضوع، سوال های تحقیق طوری مطرح شوند که قبلاً به آن سوال ها پرداخته نشده باشد و در ادبیات و نوشته های قبلی به آن سوال ها پاسخ ارایه نشده باشد (شمس، ۱۳۹۳ ص ۲۳).

روش شناسان تحقیق باور دارند که طرح فرضیه برای هر نوع تحقیق لازم نیست و اساساً ارائه آن در بعضی موارد امکان ندارد. گاهی محقق در کار پژوهشی خود فرضیه مطرح می کند. فرضیه پاسخی است بخردانه، منطقی و موقتی به پرسش های تحقیق که ابطال پذیر می باشد (همان، ۱۳۹۳ ص ۲۳).

زمانی محقق بجای فرضیه از سوال استفاده می کند که در مساله ی تحقیق زیر مطالعه ابهام زیادی وجود داشته باشد و رابطه علت و معلولی بین متغیرها را نتواند به درستی تشخیص دهد و یا هم در تحقیقات انجام شده قبلی، مساله ی طرح شده مورد مطالعه قرار نگرفته باشد. در چنین وضعیتی بهتر است که محقق در فرایند تحقیق بجای فرضیه، سوال طرح نماید. به هر حال، سوال ها و فرضیه های تحقیق گزاره های تحقیق هستند و به نحوی اهداف تحقیق را انعکاس می دهند. در کل پرسش های تحقیق با توجه به موضوع و مساله ی تحقیق به گونه ی اکتشافی، توصیفی، تفهیمی، تبیین، پیش بینی، ارزیابی، ... مطرح می شوند (خاکی، ۱۳۹۱ ص ۱۰۳).

نکات اساسی در طرح سوال های تحقیق

- ✓ سوال های تحقیق بر اساس هدف و پیشینه موضوع طرح می شوند؛
- ✓ تعداد سوال های کلیدی متناسب با اهداف تحقیق باشد؛
- ✓ از طرح سوالات بیشتر خودداری شود، زیرا متغیرهای بیشتر ظهور می کند؛
- ✓ سوالات کلیدی باید بعد وسیعی از موضوع را احتواء کند تا سوالات فرعی به خوبی طرح گردد؛
- ✓ با طرح سوالات، محقق در صدد شناخت چیستی، چرایی و چونگی مساله ی تحقیق می باشد؛
- ✓ زوایای تاریک مساله باید به نحوی در سوالات کلیدی بازتاب پیدا کند؛
- ✓ در طرح سوالات استفاده از کلمات نامأنوس پرهیز گردد؛
- ✓ سوال های تحقیق ساده، واضح و خلص طرح گردند؛
- ✓ هر سوال با موضوع تحقیق مرتبط باشد؛
- ✓ سوال ها باید تحقیق را سمت دهد؛
- ✓ سوال های کلیدی تحقیق به سوال های فرعی شکستنده شود؛
- ✓ برای هر سوال کلیدی دو تا سه سوال فرعی طرح می گردد؛
- ✓ در هر سوال فرعی باید یک شاخص مطرح و خواسته شود، چند بعدی نباشد؛
- ✓ سوال های تحقیق متمرکز و دقیق باشد تا به عنوان رهنماء عمل کند (هلن، ۱۳۹۰ ص ۹-۱۱).

پیشینه‌ی تحقیق و مبانی نظری موضوع (Literature Review)

پیشینه‌ی تاریخی تحقیق

پیشینه‌ی تحقیق یا مروری بر ادبیات موضوع (Literature Review)، از بخش‌های نهایت مهمی پیشنهاد تحقیق را تشکیل می‌دهد. محقق بر اساس آخرین دستاوردهای علمی - تحقیقی؛ با مطالعه‌ی عمیق جدیدترین انتشارات علمی (ژورنال‌ها، تیزس‌ها، کتاب‌های مرجع)، سوابق موضوع را از لحاظ تاریخی مرور می‌کند و پیشینه‌ی تحقیق را می‌نویسد. مطالب را با شیوه‌های کتابخانه‌یی به طور منطقی، جامع و فشرده در یک چوکات مناسب گردآوری و با رعایت روش‌های ارجاع‌دهی تنظیم می‌نماید تا ارزیابی کننده و خوانندگان بدانند که چی کارهایی در گذشته صورت گرفته است و چی کارهایی باید انجام شود. در واقع مطالعه و بررسی پیشینه‌ی تاریخی تحقیق نگاهی است به نوشته‌ها و یافته‌های دیگر پژوهشگران و آثار اندیشمندان پیرامون موضوع تحقیق که تازه اجراء می‌گردد تا دیده شود که دیگران در این موضوع و موضوعات مشابه چی کارهایی انجام داده اند.

پیشینه‌ی تجربی موضوع تحقیق

در بررسی و مطالعه‌ی پیشینه تجربی موضوع پیشنهادی، محقق می‌خواهد بداند که دیگر اندیشمندان و محققان در مورد آن چی کارهایی را انجام دادند و تا کجا با کدام روش‌ها پیش رفتند و یافته‌ها (نتایج) کارهای تحقیق شان چگونه بوده است تا او نیز با شناخت و درک سوابق تجربی موضوع، فرایند کار پژوهشی خود را در ادامه تلاش‌های محققان قبلی قرار دهد. مساله‌ی را که محقق در صدد حل آن است، در صورتی که از طرف دیگر محققان قبل از او به بهترین شکل ممکن حل شده باشد، پرداختن به چنین تحقیقی کار درست نخواهد بود (هلن، ۱۳۹۰ ص ۲۷-۳۲۹).

در کل مرور نوشتارها و پیشینه‌ی تحقیق عبارت است از بررسی آثار صاحب نظران و پژوهشگران در یک موضوع خاص که محقق نتایج کار دیگران را مرتبط با موضوع خود به گونه‌ی تحلیلی و انتقادی مطالعه و از آنها در کار تحقیق اش استفاده می‌کند. نگارش پیشینه‌ی تحقیق به این معنی نیست که صرفاً محقق به محیط زندگی، محل کار و آثار اندیشمندان کشور خود فکر کند؛ بلکه نگارش پیشینه مفهوم وسیع و جهان شمول دارد. بدین مفهوم که محقق باید تلاش نماید تا از آثار علمی و یافته‌های سایر پژوهشگران را در مقیاس جهانی در نگارش و تهیه پیشینه استفاده نماید. بنابراین، برای محقق لازم است که به تمام اصول و شیوه‌های تحقیق آشنا باشد و مهارت‌های گفتاری، نوشتاری و خواندن به یک زبان معتبر بین‌المللی را داشته باشد. در غیرآن، محقق نمی‌تواند یک پیشینه‌ی مناسب، جامع و قابل توجه را بنویسد (Boice, 1990 p10) و (خاکی، ۱۳۹۱ ص ۱۴۷-۱۴۹).

هدف از مطالعه پیشینه‌ی موضوع تحقیق نظر به دلایل زیر اهمیت بسزایی دارد:

- برقراری ارتباط منطقی میان اطلاعات پژوهش‌های قبلی با مساله‌ی تحقیق؛
- دستیابی به چارچوب نظری و یا تجربی برای مساله‌ی تحقیق؛
- آشنایی با روش‌های تحقیق مورد استفاده در پژوهش‌های گذشته؛
- تعیین دقیق متغیرهای اساسی برای شناسایی آنچه که انجام یافته است و آنچه که باید انجام یابد؛

- تعیین کردن معانی و روابط میان متغیرها و مقایسه نتایج تحقیقات انجام شده با پرسش‌ها و فرضیه‌های تحقیق؛
- شناسایی آخرین کارهای علمی انجام شده در زمینه‌ی موضوع زیر مطالعه از طرف دیگر پژوهشگران (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۳۳-۳۸).

مبانی نظری موضوع تحقیق

محقق با مطالعه‌ی دقیق منابع معتبر علمی، در نوشتن مبانی نظری تحقیق نیز می‌پردازد؛ مبانی نظری تحقیق اشاره به تشریح مجموعه مفاهیم، متغیرها، شاخص‌ها، مطالب و قضایای مرتبط به موضوع تحقیق دارد که بر پایه‌ی روش کتابخانه‌یی تعریف و شرح می‌گردد. پیشینه و مبانی نظری تحقیق از لحاظ کمیت و کیفیت به اندازه‌ی نوشته شود که نیاز موضوع تحقیق از لحاظ نظری اشباع شود تا محقق مطمئن گردد که آخرین منابع معتبر علمی و یافته‌های تحقیقی علمی پژوهشگران مورد مطالعه قرار گرفته است و مفاهیم مرتبط با موضوع شرح داده شده است.

چارچوب نظری تحقیق، به مجموعه گزاره‌هایی گفته می‌شود که به لحاظ نظری بتواند به طبقه‌بندی و تبیین متغیرهای اصلی تحقیق کمک کند. از چارچوب نظری برداشت‌های متفاوتی وجود دارد؛ چارچوب نظری در حوزه‌های علوم انسانی به مجموعه نظام‌مند از فرضیه‌های اطمینان‌بخش، تجربه شده و تعمیم‌یافته در زمینه‌ی یک امر اجتماعی و یا رفتار اجتماعی اطلاق می‌شود که اساس و پشتوانه تحلیل‌ها و استلال محقق در تحقیق علمی می‌باشد (چروده، ۱۳۹۸ ص ۱۰۰).

در تهیه پیشینه‌ی تحقیق و مبانی نظری موضوع از کدام منابع باید استفاده کرد؟

در نگارش پیشینه و مبانی نظری موضوع تحقیق از منابع به‌روز و آثار چاپ شده علمی در ژورنال‌های با اعتبار در سطح ملی و بین‌المللی، تیزس‌ها، کتاب‌های مرجع، گزارش‌ها و آمار علمی، اسناد چون (قانون، مقرردها، پالیسی‌نامه‌ها) و وبسایت‌های با اعتبار استفاده می‌گردد. مطالب و آماری که از منابع مزبور در پیشینه‌ی تحقیق گنجانیده می‌شود، با موضوع تحقیق ارتباط داشته باشد. در نگارش پیشینه‌ی تحقیق و مبانی نظری موضوع، متداول‌ترین رویکرد آن است که محقق از آخرین دستاوردهای علمی که پیرامون موضوع تحقیق به نشر رسیده اند، استفاده کند (احمدی، ۱۳۹۲ ص ۱۱). در نگارش پیشینه‌ی تحقیق، شناسایی و مراجعه به آدرس‌های اینترنتی و پایگاه‌های نمایه‌سازی منابع مرتبط و منابع معتبر چاپی را نباید فراموش کرد.

مثال:

برای شناسایی و تعیین اعتبار مجله می‌توان به وبسایت زیر مراجعه کرد:

<https://www.scimagojr.com/journalrank.php>

برای شناسایی و تعیین اعتبار مقاله از نظر میزان استناددهی می‌توان به گوگل اسکالر مراجعه کرد:

<https://scholar.google.com>

پایگاه‌های معروف و با اعتبار اینترنتی برای جست‌جوی اطلاعات به زبان فارسی - دری:

- www.magiran.com
- www.ensani.ir
- www.sid.ir
- www.noormags.com
- www.elmnet.com
- www.civilica.com
- <https://irandoc.ac.ir/>

پایگاه‌های معروف و با اعتبار اینترنتی برای جست‌جوی اطلاعات به زبان انگلیسی:

- www.umi.com/pqdauto
- www.search.ebscohost.com
- www.sciencedirect.com
- www.emeraldinsight.com
- www.online.sagepub.com
- www.springerlink.com
- www.scopus.com
- <http://apps.isiknowledge.com>

شیوه‌های نگارش پیشینه و مبانی نظری موضوع تحقیق

در نگارش پیشینه‌ی تحقیق و مبانی نظری موضوع، معلومات و آمار ضروری از لابلاي منابع و آثار معتبر علمی به‌روز که قبلاً تذکر گردید، پیرامون موضوع مطالعه به گونه‌ی بسیار دقیق و ظریف گردآوری و به صورت منطقی جمع‌بندی و پیشکش می‌گردند. در واقع در پیشینه آنچه از دریافت‌های تحقیقی سایر محققان و اندیشمندان در رابطه با موضوع زیر مطالعه، چاپ و به نشر رسیده اند؛ مطابق اصول و شیوه‌های خاصی جمع‌آوری و نوشته می‌شود. نظر و سلیقه‌های شخصی محقق در پیشینه نباید دخالت داشته باشد. هرگاه آثار نشر شده مرتبط با موضوع تحقیق زیاد باشد، در این صورت لازم است تا دریافت کلیدی و برجسته از آثار معتبر به‌روز برگزیده شوند که ارتباط با موضوع مورد مطالعه داشته باشد. هرگاه محقق تازه کار باشد، با معیارها و شیوه‌های نگارش پیشینه‌ی تحقیق آشنایی نداشته باشد، موارد زیر را در نظر گیرد:

۱. محقق تازه کار به آثار دیگران مراجعه کند و ببیند که محققان سابقه‌دار و با تجربه چگونه پیشینه و گزارش تحقیق را نوشته‌اند؛

۲. در تهیه پیشینه معلومات و آمار را از کدام مراجع گردآوری نموده است و معلومات و آمار چگونه تنظیم گردیده است؛

۳. معلومات جمع‌آوری شده چگونه در پیشینه گنجانیده شده است و از کدام نظم و ترتیب کار گرفته شده است؛

۴. منابع علمی، ژورنال‌های با اعتبار، وبسایت‌ها و اسناد مرتبط با موضوع زیر مطالعه را جستجو کند. از مواد نشر شده که فکر می‌کند معلومات مفید و موثری را برای نوشتن پیشینه‌ی تحقیق فراهم می‌کند، فهرست کند؛

۵. آثار و مواد را با دقت مطالعه نماید و از آنها یادداشت برداری کند؛ نکات مهم و کلیدی مرتبط با موضوع تحقیق را خلاصه نماید، ارجاع‌دهی و مأخذ نویسی را با در نظر داشت روش‌های معمول از یاد نبرد (همان، ۱۳۹۲ ص ۱۲-۱۳).

به صورت متعارف در تهیه پیشینه‌ی تحقیق، مطالب و آمار از منابع مورد نظر و مرتبط با موضوع، با استفاده از خلاصه‌سازی (تلخیص)، نقل قول و عبارت‌نویسی انجام می‌یابد که در زیر هر کدام مختصراً توضیح داده می‌شود:

الف- خلاصه سازی

هرگاه محقق بخواهد در نگارش پیشینه و مبانی نظری تحقیق از روش خلاصه‌سازی استفاده کند، در این صورت ایجاب می‌نماید تا نکات و مطالب مهم و کلیدی گزارش تحقیق آثار محققان را طور خلص و فشرده بنویسد. نخست محقق در آغاز اطمینان حاصل کند که موضوعات خلاصه شده ارتباط مستقیم با موضوع تحقیق او دارد. سپس مطالب خلاصه شده را در جملات منطقی بی‌آنکه تغییری در معنی و مفهوم متن وارد شود، تنظیم و در بخش مناسب پیشینه بنگارد و با استفاده از روش‌های معمول مانند (APA)، (AAA) و یا هر روش معمول دیگر ارجاع دهد.

ب- نقل قول

در تهیه پیشینه‌ی تحقیق از دو نوع نقل قول (نقل قول مستقیم و نقل قول غیر مستقیم) استفاده می‌گردد:

- **نقل قول مستقیم:** نقل قول مستقیم می‌تواند کوتاه در حد یک جمله تا سه سطر باشد. این نوع نقل قول زمانی به کار می‌رود که محقق به اصل اثر نویسنده دسترسی داشته باشد. محقق فکر می‌کند که در صورت خلاصه‌سازی، تغییری در اصالت نظر نویسنده و مفاهیم متن وارد می‌گردد. از این رو، محقق به نقل قول مستقیم مبادرت می‌ورزد. در نقل قول مستقیم، یک عبارت یا یک جمله بدون کم و زیاد و تغییر در بین قوس ناخنک در پیشینه کپی می‌گردد.

مثال: کمار (۲۰۰۵) پیرامون روش‌های تحقیقات کمی و کیفی می‌نویسد: "هر دو شیوه در تحقیقات علمی از نقاط قوت و ضعف، خوبی‌ها و نارسایی‌ها برخوردار اند". هم‌چنان ممکن است که ارجاع‌دهی را پس از نقل قول در اخیر متن بر اساس روش‌های APA و AAA با ذکر صفحه رعایت کرد.

نقل قول مستقیم با جملات مختصر ممکن است در لابلای پراگراف‌ها در داخل متن (پیشینه) به سهولت صورت گیرد. اما برخی از محققان باور دارند که هرگاه نقل قول مستقیم بیشتر از چند سطر باشد، در این صورت به ادامه جملات عادی نوشته نمی‌شود؛ بلکه با ایجاد فاصله از سطر جدید آغاز می‌گردد (حافظ‌نیا، ۱۳۹۳ ص ۳۶۸).

مثال: Lundberg (۱۹۹۸، ص ۲۰) در باره روش‌های علمی تحقیق چنین می‌نگارد:

"تحقیق علمی، تلاش کاوشگرانه‌ای است نظام‌مند و سیستماتیک که با آداب خاصی به هدف کشف مجهول در جهان خلقت و پدیده‌های زندگی به منظور گسترش قلمرو معرفت بشری انجام می‌شود..."

- **نقل قول غیر مستقیم:** این نوع نقل قول نیز در تهیه‌ی پیشینه کاربرد دارد. نقل قول غیرمستقیم زمانی مورد

استفاده قرار می‌گیرد که محقق به اصل اثر نویسنده دسترسی ندارد، اما مطالب مورد نظر را از اثر محقق

حاصل می‌کند که این نویسنده (محقق دومی)، همان مطلب را از دیگر اثر (محقق اولی) در کار پژوهشی‌اش

استفاده نموده است و محقق بعدی نیز در تهیه پیشینه به آن استناد می‌نماید (حافظ‌نیا، ۱۳۹۳ ص ۳۷۰)

مثال: شریفی (۱۳۸۷) به حواله Boice (۱۹۹۰، ص ۳۵) می‌نویسد: چارچوب نظری تحقیق، به مجموعه‌ی از گزاره‌هایی

اطلاق می‌شود که به لحاظ نظری قادر به تبیین و طبقه‌بندی متغیر/ متغیرهای اصلی تحقیق باشد.

نقل قول غیر مستقیم در میان قوس ناخنک قرار نمی‌گیرد. با توجه به مثال فوق، در فهرست مراجع شریفی باید تذکر

گردد نه Bioce زیرا که محقق به اصل اثر وی دسترسی نداشته است.

ج- عبارت‌پردازی

عبارت‌پردازی یا عبارت نویسی هم‌چنان از روش‌های متداول در در نگارش پیشینه‌ی تحقیق است. با استفاده از این

روش، محقق منابع و آثار دیگران را پیرامون موضوع تحقیق خود مطالعه می‌کند و مطالب مورد نظر را به عبارت خود

می‌نویسد بدون آنکه نظر شخصی محقق بر آن تأثیر بگذارد و به تجزیه و توضیح آن بپردازد.

در حین عبارت پردازی، محقق از لابلای متنی که می‌تواند زیاد باشد، نکات و مطالب کلیدی مرتبط به موضوع تحقیق را

به طور فشرده جمع‌بندی و به زبان و عبارت خود پیشکش می‌کند. این روش با خلاصه‌سازی تفاوت دارد؛ در خلاصه‌سازی

خلص مطلب از لابلای یک متن نسبتاً کوتاه با ادبیات و کلمات نویسنده اصلی در پیشینه گنجانیده می‌شود. اما در

عبارت‌نویسی (عبارت‌پردازی)، محقق برداشت خود را از مطالعه متن‌های نسبتاً تفصیلی بی‌آنکه نظر نویسنده اصلی

تحریف شود، مطالب را به زبان و ادبیات خود در پیشینه می‌گنجد و استناددهی می‌کند (احمدی، ۱۳۹۲ ص ۱۵).

شیوه‌های ارجاع درون متنی و تنظیم فهرست مراجع (References)

استناددهی و تنظیم فهرست مراجع به شیوه‌های مختلف صورت می‌گیرد. برای ارجاع‌دهی شیوه‌های متعددی وجود دارد.

در حوزه علوم انسانی و بخش‌های دیگر علم، سبک‌های شیکاگو، "APA" و "AAA" در استناددهی تدوین آثار و

تحقیقات علمی متداول است (حافظ‌نیا، ۱۳۹۳ ص ۳۳۶).

الف: سبک APA (American Psychological Association) سبک انجمن روان‌شناسی آمریکا

با استفاده از این سبک در ارجاع درون متنی پس از جابجایی مطالب در بخش‌های مناسب پیشینه و مبانی نظری تحقیق / آثار علمی، با دو شیوه استناددهی می‌شود.

۱.

..... (بشیریه، ۱۳۸۹ ص ۲۵).

۲.

.....

..... (بشیریه، ۱۳۸۹: ۲۵)

ب: سبک AAA (American Anthropological Association) سبک انجمن انسان‌شناسی آمریکا

با استفاده از این سبک، پس از گنج‌اندن مطالب مورد نظر در بخش‌های مناسب پیشینه‌ی تحقیق و آثار علمی؛ صرفاً شماره کتاب با رعایت تقدم و تأخر حروف الفبا که در فهرست مراجع تنظیم گردیده است، با درج صفحه اثر ذکر می‌گردد. در مثال زیر، با توجه به رعایت حروف الفباء در سبک ارجاع دهی (AAA) یا کودگذاری، شریفی و سایر خصوصیات اثر وی در شماره سوم فهرست مراجع قرار گرفته است:

۱.

..... (۵۶: ۳).

۲.

..... (۷۰-۵۶: ۳).

تنظیم فهرست مراجع

معمولاً منابع و مآخذ در فهرست مراجع با رعایت حروف الفبا از نام خانوادگی (تخلص) آغاز می‌گردد و سایر مشخصات نیز ذکر می‌شود که در ذیل مختصراً به آن اشاره می‌گردد:

الف: روش ارجاع به کتاب

کتاب‌هایی که یک تا سه نویسنده داشته باشند، هر سه نویسنده بالترتیب ذکر می‌گردند. در صورتی که از سه نویسنده بیشتر باشد، نام و تخلص نویسنده اول و همکاران، سال چاپ، نام اثر و سایر مشخصات آن نوشته می‌شود (حافظ‌نیا، ۱۳۹۳ ص ۳۷۳).

✓ بشیریه، حسین. (۱۳۸۲). آموزش دانش سیاسی. تهران: انتشارات نگاه معاصر.

✓ نولان، پاتریک و همکاران. (۱۳۸۰). جامعه‌های انسانی (مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی کلان). ترجمه ناصر

موفقیان. تهران: نشر نی.

ب: روش ارجاع به پایان نامه

تخلص، نام نویسنده. (سال چاپ). عنوان پایان نامه (لیسانس، ماستری، دکتری). دانشگاه، دانشکده، دیپارتمنت.
✓ فطرت، امین الله. (۱۳۹۲). مطالعه‌ی شیوه‌های رهبریت در پوهنتون بغلان. تیزس ماستری پوهنتون تعلیم و تربیه کابل، پوهنهی علوم اجتماعی، دیپارتمنت جامعه‌شناسی.

ج: روش ارجاع به گزارش

✓ صفری، مجتبی. (۱۳۸۹). گزارش فصل اول نقشه‌برداری و بررسی باستان‌شناختی محوطه‌های روستایی ابوالحسن کلای شهرستان بابل (شهر تاریخی ترنجه). سازمان میراث فرهنگی استان مازندران.

د: روش ارجاع به مجله

تخلص، نام نویسنده مقاله. (سال چاپ مجله). عنوان مقاله. نام مجله. محل نشر. شماره مجله. دور. شماره صفحات مقاله در مجله (همان، ۱۳۹۳ ص ۳۷۲).
✓ جهانیان، رمضان. (۱۳۸۳). پیش نیازهای اجرایی مدیریت مشارکتی در مدارس. فصل نامه تعلیم و تربیت. تهران: شماره ۸۰، (دور ۴)، صص ۱۱۶ - ۱۳۲.

ه: روش ارجاع به مقالات PDF اینترنتی

✓ گارودی، رژه. (۱۳۷۶). سید جمال‌الدین، انحطاط تمدن و نوگرایی اسلامی. [نسخه الکترونیکی]. فصلنامه تاریخ و فرهنگ معاصر. شماره (۲۴) دورششم. صص ۹۸ - ۱۳۳۵.

و: روش ارجاع به همایش‌ها

مجموعه مقالات (چکیده مقالات - اصل مقالات)

✓ واعظی، مواد علی. (۱۳۸۰). اسرار خودی اقبال، نگرش نو به عرفان پویا و زندگی ساز. مقالات همایش علامه اقبال. اداره کل هماهنگی‌های فرهنگی وزارت امور خارجه. تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.

ز: روش ارجاع به روزنامه

✓ تخلص، نام نویسنده مضمون. (روز، ماه، سال). عنوان مضمون. نام روزنامه. شماره، دور، صفحه.

ح: ارجاع به کنفرانس‌های علمی

✓ تخلص، نام ارائه کننده کنفرانس. (ماه و سال). عنوان کنفرانس. موسسه برگزار کننده. محل برگزاری.

ط: روش ارجاع به جزوه‌های درسی

✓ تخلص، نام نویسنده. (سال چاپ). عنوان درس نامه. نام پوهنهی یا پوهنتون. محل نشر: ناشر.
(احمدی، ۱۳۹۲ ص ۷۹).

یادداشت!

- در صورتی که نویسنده اثر معلوم نباشد، نام اثر جایگزین نام مولف می‌شود.
- فهرست مراجع به صورت الفبایی و بر اساس نام خانوادگی مولف تنظیم گردد.
- منابعی که به عنوان فهرست مآخذ در پایان پروپوزل / اثر ذکر می‌شوند، همان منابعی باشند که در داخل متن استفاده شده‌اند.

- عنوان کتاب‌ها و مقاله در فهرست مراجع، به طور کامل ذکر شوند؛
- هر توضیح دیگری غیر از ارجاع به منابع و مآخذ مورد استفاده، پس از اتمام تحقیق در تدوین گزارش (اثر)، در پی‌نوشت ذکر شود (حافظ‌نیا، ۱۳۹۳ ص ۳۷۳).

مواد و روش کار

در پیشنهاد تحقیق، محقق مکلف است تا روش اجرای تحقیق، مواد و وسایلی را که مورد استفاده قرار می‌گیرد پیش‌بینی نماید و آن را در یک تسلسل منطقی توضیح دهد. جمعیت مورد مطالعه را تعریف و مشخص نماید که با استفاده از چه روش‌هایی حجم نمونه را تعیین می‌کند. برای جمع‌آوری اطلاعات از کدام ابزارها استفاده می‌کند و با استفاده از کدام روش، تحقیق را اجراء و به انجام می‌رساند. با استفاده از کدام شیوه‌ها، آمار و اطلاعات را تجزیه و تحلیل می‌کند و محدودیت‌هایی را که به گونه‌ی احتمالی پیش‌بینی می‌کند، فهرست کند و پلان اجرایی در انجام تحقیق را در زمان تعیین شده طرح و تدوین نماید. اجزای مهم مواد و روش کار در ذیل مختصراً توضیح می‌گردد:

شیوه‌ی تحقیق

محقق با توجه به موضوع تحقیق واضح سازد که تحقیق وی از حیث هدف چگونه یک تحقیق است و از لحاظ گردآوری اطلاعات و داده‌ها چگونه است و ایجاب کار کیفی را می‌کند یا کمی و یا هم با روش آمیخته. محقق شیوه تحقیق خود را با جزئیات آن توضیح دهد. روش تحقیق باید متناسب با ماهیت موضوع، مساله و اهداف تحقیق معرفی شود تا ارزیابی کنندگان به درستی اساس اجرای تحقیق را بدانند و در عین حال محقق بتواند بدون تزلزل به مطالعه موضوع بپردازد. در این بخش محقق به گونه‌ی منطقی واضح سازد که با شیوه کیفی تحقیق را اجراء می‌کند یا با روش کمی و یا هم ترکیبی از هر دو روش (روش آمیخته). منطق و دلایل آن را نیز توضیح دهد. در صورت لزوم محقق روشی را که برای اجرای تحقیق انتخاب می‌کند، استناددهی کند (چروده، ۱۳۸۷ ص ۴۶).

تحقیقات علمی از لحاظ هدف شامل تحقیق بنیادی (اساسی) و تحقیق کاربردی است. تحقیق بنیادی به دو دسته (تحقیق بنیادی نظری و بنیادی تجربی) تقسیم می‌شود. تحقیق کاربردی نیز به تحقیق توسعه‌ای و تحقیق عملی دسته‌بندی می‌شود. تحقیقات علمی بر اساس ماهیت و روش به دسته‌های متعددی تقسیم می‌شود؛ مانند تحقیق تاریخی، تحقیق توصیفی، تحقیق همبستگی، تحقیق تجربی (آزمایشی)، تحقیق پیمایشی، تحقیق علی، تحقیق اتنوگرافی (مردم/ قوم نگاری)، مونوگرافی، روش‌های تحلیل محتوا (تحلیل داده‌های موجود)، تحلیل آمارهای موجود، مطالعه اکتشافی، تحقیق مقایسه‌ای، تحقیق ارزیابی، تیوری بنیانی (اشتقاق تیوری)، اقدام‌پژوهی، پدیدارشناسی، مطالعه موردی، تحلیل گفتمان، فرا تحلیل... است که بعضی از این روش‌های تحقیق از زیر مجموعه‌هایی نیز برخوردار می‌باشند. برخی از روش‌های مزبور مربوط تحقیقات کمی است و برخی دیگر آن مربوط تحقیق کیفی می‌باشد. از لحاظ گردآوری اطلاعات در رویکرد عملی، تحقیق با استفاده از شیوه‌های میدانی و کتابخانه‌یی اجراء می‌گردد (حافظ‌نیا، ۱۳۹۳ ص ۵۸-۶۳) و (حبیبی، ۱۳۹۳ ص ۳۲۱-۳۶۷).

روش گردآوری اطلاعات و آمار (Data Collection Method)

معرفی ابزار جمع‌آوری اطلاعات در پیشنهاد تحقیق برای ارزیابی کننده از اهمیت بسزایی برخوردار است تا ارزیابی کنندگان با توجه به موضوع، مساله و اهداف تحقیق، روش‌های گردآوری اطلاعات و آمار را بدانند و در مورد اعتبار آن قضاوت و متقاعد شوند. روش‌هایی که برای جمع‌آوری اطلاعات در مقیاس جهانی پذیرفته شده اند و مورد استفاده قرار

می‌گیرند؛ مصاحبه، مشاهده، پرسش‌نامه، آزمایش، تجربه و سروی می‌باشند. در این بخش محقق با جزئیات، منطق و دلایل به کار بستن هر روش برای جمع‌آوری اطلاعات را ارائه نماید و یاهم ترکیبی از چند روشی را که برای گردآوری اطلاعات برگزیده است، دلیل و ضرورت آن را پیشکش کند. در این بخش نیز در صورت لزوم استناددهی کند (شمس، ۱۳۹۳ ص ۴۷) و (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۱۴۶-۱۴۸).

تعریف متغیرها، سازه‌ها و مدل تحلیل

محقق به طور واضح متغیرهای تحقیق را معرفی کند و به تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرها بپردازد. مدل تحلیل خود را هم‌چنان ترسیم و توضیح دهد. مراد از مفهوم از نظر ارسطو، انتزاعی از رویدادهای قابل مشاهده می‌باشد که معرف ویژگی و جنبه‌های مشترک بین آنها است. مراد از سازه، مفاهیمی هستند که در سطح بالای انتزاع قرار دارند، پیچیده و ترکیبی هستند و به طور مستقیم قابل مشاهده نمی‌باشد. سازه‌ها از جنس مفاهیم هستند. مانند هوش، اضطراب، اعتماد ...

متغیر، به صفت و ویژگی یک شی یا انسان اشاره دارد که تغییرپذیر است و در دنیای واقعی قابل تجربه و مشاهده می‌باشد و ارزش‌های عددی متفاوت به خود می‌گیرد. به عباره دیگر، متغیر عبارت از هر چیزی (ویژگی، صفت و یا عاملی) اطلاق می‌شود که بین افراد جامعه مشترک بوده و می‌تواند مقادیر کمی و ارزش متفاوتی داشته باشد و معمولاً متغیر از دو حالت برخوردار می‌باشد. مثلاً جنسیت (مرد و زن). سواد (دارد یا ندارد).

متغیرها را متناسب با کارکرد شان می‌توان به پنج دسته تقسیم کرد: مانند متغیرهای مستقل، متغیرهای وابسته، متغیرهای تعدیل‌کننده یا میانجی، متغیرهای کنترولی و متغیرهای مداخله‌گر. به تعبیر دیگر، متغیرها بر اساس ارزش، رابطه و نقش نیز دسته‌بندی می‌شوند. مانند متغیر بر اساس ارزش (متغیرهای کمی، متغیرهای کیفی، متغیرهای دو وجهی یا اسمی). متغیر بر اساس رابطه (متغیرهای مستقل، متغیرهای وابسته، متغیرهای میانجی یا واسطه‌ای). متغیر بر اساس نقش (متغیرهای علی، متغیرهای توصیفی) و متغیر جانبی مانند متغیرهای تعدیل‌کننده، متغیرهای کنترولی و متغیرهای مزاحم یا مداخله‌گر (مارکزیك، ۱۳۹۱ ص ۷۱)، (حافظ‌نیا، ۱۳۹۳ ص ۴۷) و (حبیبی، ۱۳۹۲ ص ۱۸۷).

روش‌های نمونه‌گیری

با توجه به گستردگی جمعیت در محیط مطالعه، به دلیل هزینه اقتصادی بالا، زمان‌گیر بودن و عوامل دیگر، تطبیق استراتژی تمام‌شمار (مطالعه تمام جمعیت) در فرایند تحقیق ناممکن است. از این رو، محقق می‌باید در تعیین جمعیت نمونه از جامعه آماری به روش‌های نمونه‌گیری متوسل شود. حجم نمونه با در نظر داشت مشخصات دموگرافیک (جمعیت‌شناختی) جامعه آماری تعیین می‌شود (شمس، ۱۳۹۳ ص ۴۳) و (مارکزیك، ۱۳۹۱ ص ۸۷).

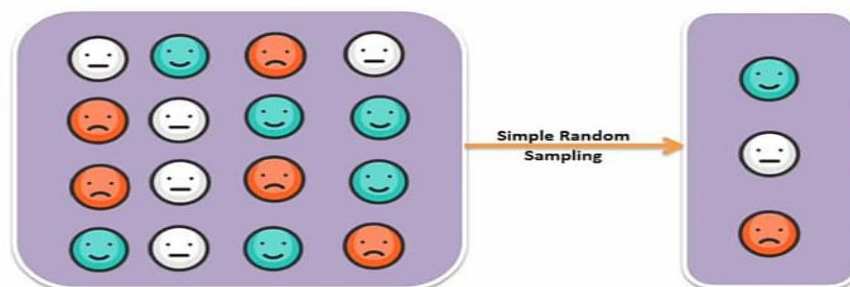
نمونه‌گیری در هر تحقیق اقدام بسیار مهم و اساسی است. زیرا یافته‌ها (نتایج) به ویژه در تحقیقات کمی به جامعه آماری تعمیم داده می‌شود. اما در تحقیقات کیفی خواننده می‌تواند با توجه به یافته‌های تحقیق، روی جامعه‌ی زیر مطالعه قضاوت کند. بنابراین سعی گردد تا در تعیین جمعیت نمونه مخصوصاً در تحقیقات کمی شانس یکسان برای جمعیت اصلی تحقیق مساعد شود.

یک نمونه گروه کوچک اعضای زیر مجموعه جامعه آماری می‌باشد و به نحوی انتخاب می‌گردد که خصوصیات جامعه آماری را معرفی کند. برای آنکه نمونه به درستی نمایانگر خصوصیات تمام جامعه آماری باشد، باید به اندازه کافی بزرگ انتخاب شود. بنابراین، سعی گردد تا طوری جمعیت نمونه از جمعیت هدف انتخاب شود که انواع خطای پژوهشی در فرایند تحقیق تا حد ممکن کاهش یابد (حافظنیا، ۱۳۹۳ ص ۱۴۲-۱۴۵)

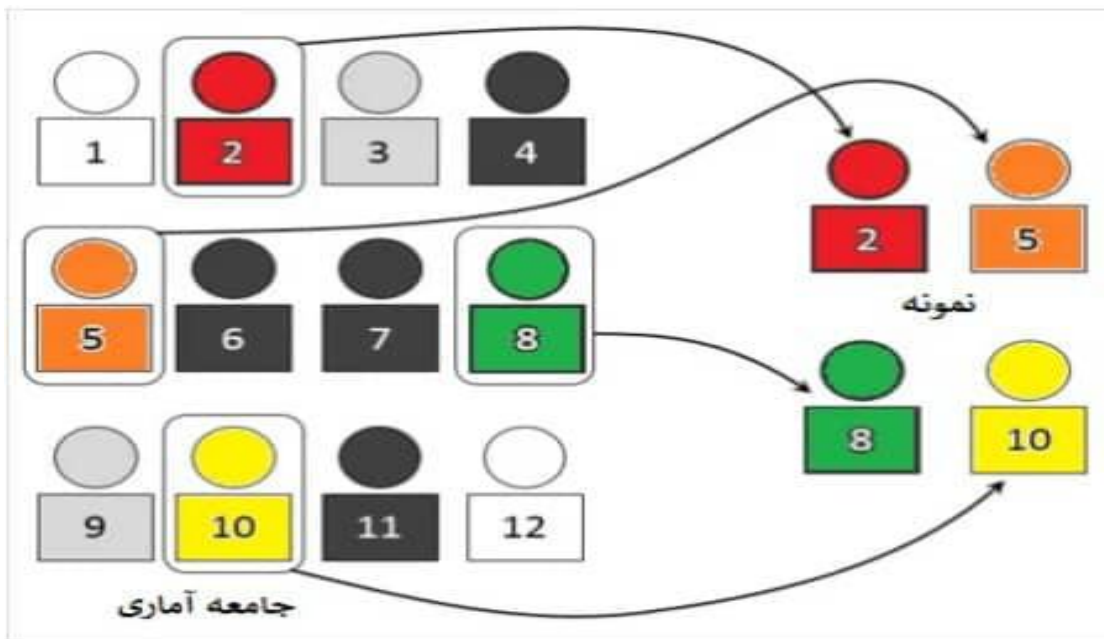
الف: روش‌های نمونه‌گیری تصادفی

انواع روش‌های نمونه‌گیری تصادفی Random Sampling

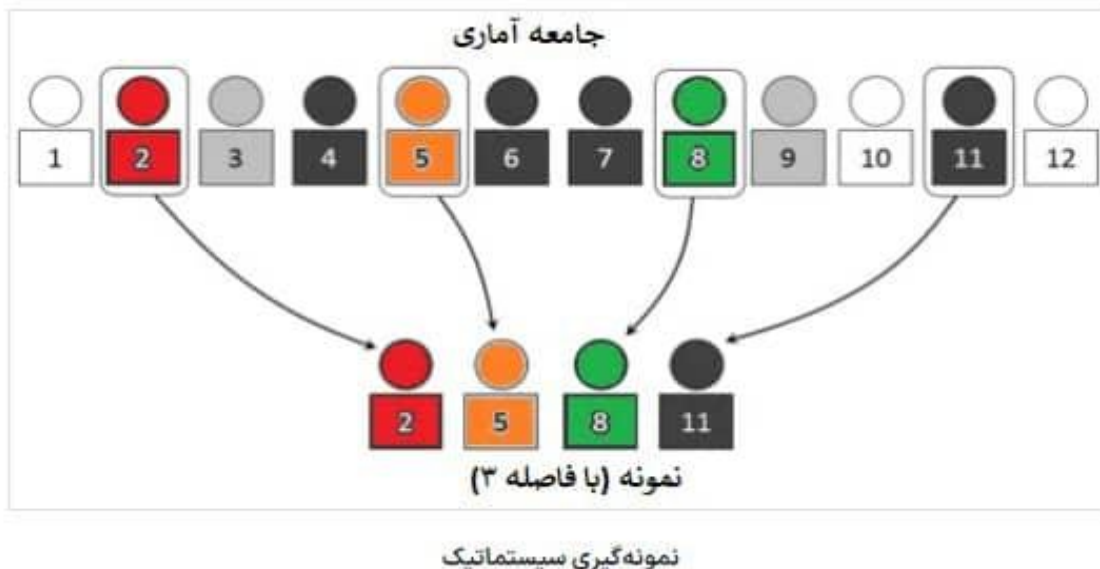
روش‌های نمونه‌گیری تصادفی، مفهوم انتخاب تصادفی جمعیت نمونه را می‌رساند که مبتنی بر اصول احتمال با فراهم شدن شانس حضور برای افراد در جمعیت نمونه، از جمعیت هدف انتخاب می‌شود و نتایج به آن جمعیت هدف (جامعه آماری) تعمیم داده می‌شود. نمونه‌گیری‌های تصادفی معمولاً در مطالعات کمی استفاده می‌شوند (جبیبی، ۱۳۹۲ ص ۲۳۰).

روش های نمونه گیری تصادفی در زیر مختصراً توضیح داده می شود:

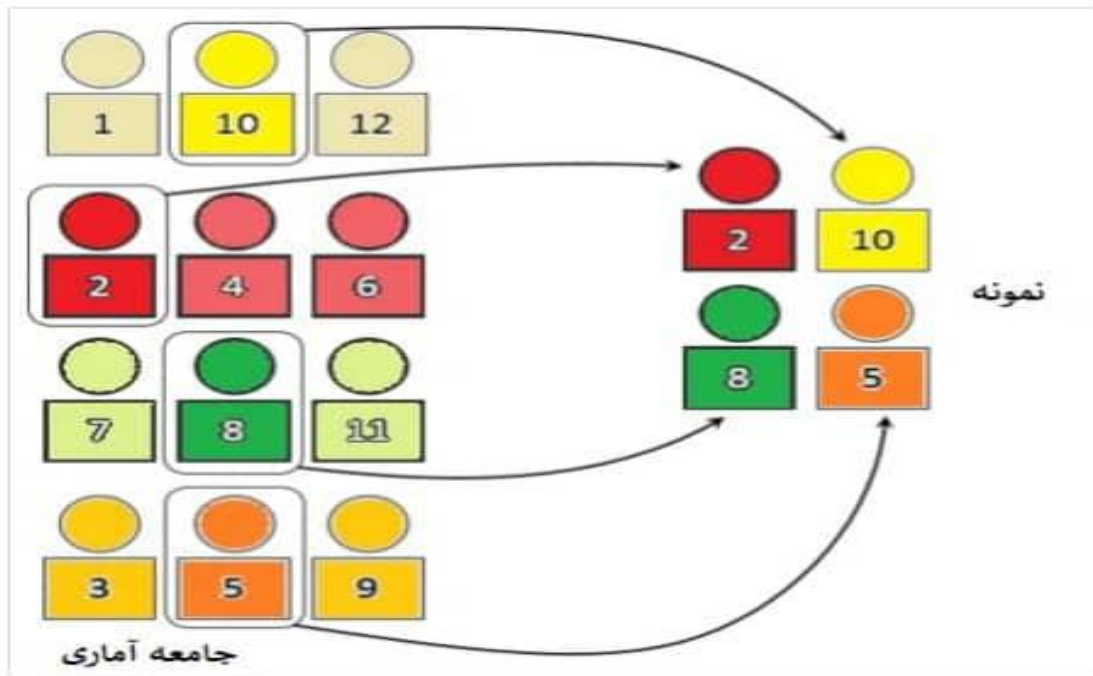
نمونه گیری تصادفی ساده

در روش نمونه گیری تصادفی ساده، افراد جامعه زیر مطالعه، شانس برابر برای انتخاب شدن در جمعیت نمونه را دارند. در این روش نمونه گیری نخست چارچوب نمونه گیری تعریف و تنظیم می شود. به طور مثال، برای انتخاب نمونه ۱۰۰ تایی (جمعیت نمونه) از هزار کارگر با استفاده از نمونه گیری تصادفی ساده چنین عمل می شود. نخست کارگران شماره گذاری می شوند، سپس با استفاده از Random Number Generator، اعداد تصادفی بین ۱ تا ۱۰۰ انتخاب می شود. روش دیگر در تعیین نمونه، استفاده از فرمول تولید اعداد تصادفی در اکسل می باشد. در این روش با سهولت بیشتر محقق می تواند جمعیت نمونه را تعیین نماید. نمونه گیری تصادفی ساده می تواند با استفاده از قرعه کشی، جدول اعداد و نرم افزارهای کمپیوتر نیز صورت گیرد (ببی، ۱۳۹۰ ص ۴۰۰).

روش نمونه‌گیری سیستماتیک یا منظم، مشابه روش تصادفی ساده است و حتی سهل‌تر از نمونه‌گیری تصادفی ساده می‌باشد. اما در مقایسه با نمونه‌گیری تصادفی ساده سرعت بالاتری دارد. در این روش نمونه‌گیری محقق با مفهوم فاصله نمونه‌گیری روبرو است (شمس، ۱۳۹۳ ص ۴۵) و (ببی، ۱۳۹۰ ص ۴۵۹).

به طور مثال، تمام افراد در یک کارخانه به صورت الفبایی فهرست گردیده است. برای اجرای نمونه‌گیری سیستماتیک یا منظم از ۱۰ شماره اول یک عدد را برای شروع در نظر گرفته می‌شود. مثلاً ۶، از شماره ۶ بعد هر ۱۰ نفر به ترتیب از لیست انتخاب می‌گردد. با این شیوه؛ از شماره ۶، ۱۶، ۲۶، ۳۶، ۴۶، ۵۶، ۶۶ و ... تا زمانی که ۱۰۰ نمونه جمع‌آوری و انتخاب گردد، به همین ترتیب الی تعیین تعداد نمونه، روند ادامه می‌یابد.

نمونه‌گیری طبقه‌ای

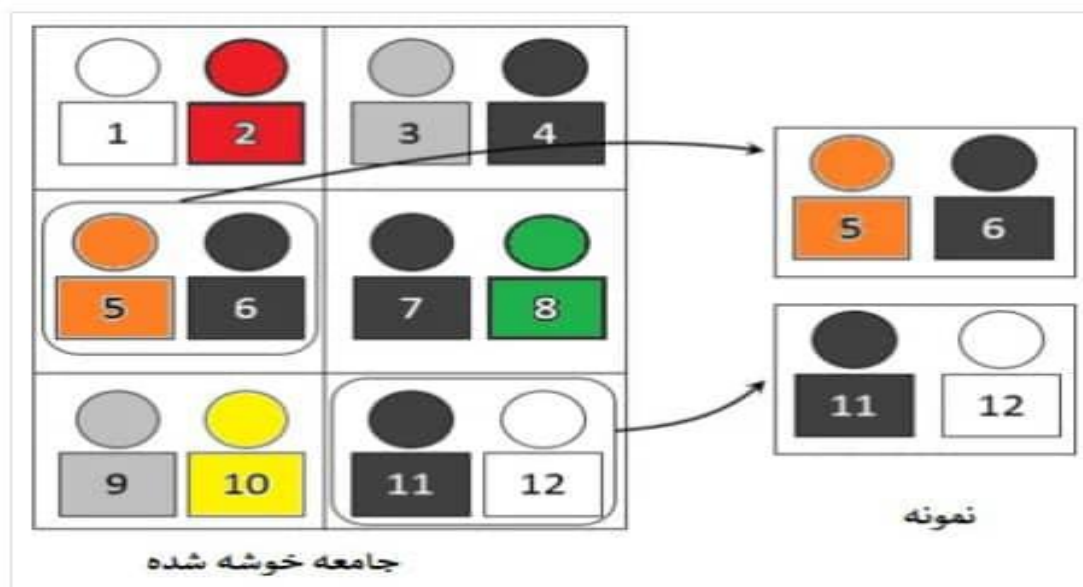
Stratified Sampling – نمونه‌گیری طبقه بندی شده

Stratified sampling

نمونه‌گیری طبقه‌ای وقتی به کار می‌رود که جامعه آماری دارای ساخت همگون و متجانس نباشد و از اجزای گوناگون تشکیل شده باشد. نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده / طبقه‌ای، نوعی از روش‌های نمونه‌گیری تصادفی می‌باشد که در آن افراد جامعه به زیر گروه‌های با اختلافات زیادی طبقه‌بندی می‌شوند. در مرحله بعد از هر یکی از طبقه‌ها، با روش‌های تصادفی ساده و سیستماتیک نمونه‌گیری صورت می‌گیرد. از این روش نمونه‌گیری محقق زمانی استفاده می‌کند که با استفاده از روش تصادفی ساده مطمئن نیست که واحدهای انتخاب شده معرف واقعی جامعه زیر مطالعه باشد. بنابراین، محقق در فرایند تحقیق برای تعیین جمعیت نمونه به منظور کاهش خطای نمونه‌ای، از روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده استفاده می‌کند (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۸۱) و (ببی، ۱۳۹۰ ص ۴۶۱).

مثلاً کارخانه‌ای ۸۰۰ زن و ۲۰۰ مرد کارگر دارد، محقق می‌خواهد مطمئن شود که نمونه بیانگر تعادل جنسیتی کارخانه باشد. بنابراین جامعه آماری به دو طبقه بر اساس جنسیت تقسیم می‌شود. سپس با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی در هر گروه ۸۰ زن و ۲۰ مرد انتخاب می‌گردد. با این کار نمونه‌ی دقیق از جامعه آماری انتخاب می‌شود.

نمونه‌گیری خوشه‌ای

نمونه‌گیری خوشه‌ای / خوشه‌بندی شده مانند نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده اشاره به تقسیم جمعیت به زیر گروه‌ها دارد که هر زیر گروه با زیر گروه‌های دیگر تفاوت زیاد ندارد. تفاوت روش نمونه‌گیری خوشه‌ای با نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده این است که در نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده افراد در یک طبقه مشابه هستند و تفاوتی ندارند، اما در بین طبقات تفاوت زیادی وجود دارد. در نمونه‌گیری خوشه‌ای تفاوت بین خوشه‌ها بسیار کم است، افراد درون خوشه‌ها با همدیگر متفاوت هستند. نمونه‌گیری خوشه‌ای عمدتاً برای مناطق وسیع به کار گرفته می‌شود (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۸۳) و (ببی، ۱۳۹۰ ص ۴۶۸).

به طور مثال شرکتی در شهرهای مختلف ۱۰ شعبه دارد و تمام شعبه‌ها تا حدودی از نظر تعداد کارمندان و قوانین مشابه می‌باشند و محقق نمی‌تواند برای جمع‌آوری اطلاعات به تمام شرکت‌ها مراجعه نماید. در چنین وضعیتی به صورت تصادفی سه شرکت را محقق در نظر می‌گیرد؛ این شرکت‌ها خوشه‌ها می‌باشند و تمام افراد در این سه شرکت، به حیث نمونه انتخاب شده در نظر گرفته می‌شوند.

ب: روش‌های نمونه‌گیری غیر تصادفی

در روش‌های نمونه‌گیری غیر تصادفی افراد بر اساس معیارهای غیر تصادفی انتخاب می‌شوند. هر فرد شانس یکسان برای انتخاب شدن در نمونه را ندارند. روش‌های نمونه‌گیری غیر تصادفی از نظر هزینه و دسترسی آسان‌تر است، اما

احتمال خطا در آن بیشتر می‌باشد. از این نوع روش‌های نمونه‌گیری معمولاً در مطالعات کیفی و اکتشافی استفاده می‌گردد (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۸۴-۸۷).

روش‌های نمونه‌گیری غیر تصادفی انواع زیاد دارد که در ذیل به اهم آن مختصراً اشاره می‌گردد:

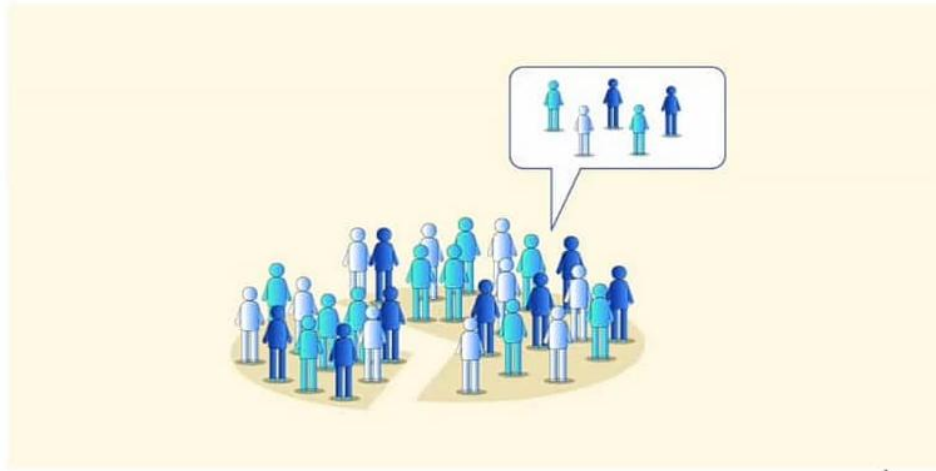
Convenience Sampling – نمونه‌گیری در دسترس

نمونه‌گیری در دسترس، اشاره به در دسترس‌ترین افراد جامعه زیر مطالعه دارد که محقق با استفاده از این روش می‌تواند نمونه‌ها را انتخاب کند. اما نمونه‌های انتخاب شده با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس در یک زمان و مکان جمع‌آوری می‌گردد، معرف واقعی جامعه آماری بوده نمی‌تواند. یافته‌های تحقیق با استفاده از نمونه‌گیری در دسترس در مقایسه با دیگر روش‌های نمونه‌گیری غیر تصادفی ضعیف است و نتایج آن هم‌چنان اعتبار تعمیم‌بخشیدن به جامعه زیر مطالعه را ندارد. با توجه به ضعف این روش نمونه‌گیری، برای محققان لازم است از نمونه‌گیری در دسترس با احتیاط و فقط برای مقاصد خاصی استفاده کنند (ببی، ۱۳۹۰ ص ۴۱۶) و (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۸۵).

مثلاً محقق نظر دانشجویان را در مورد خدمات تحصیلی یک پوهنتون تحقیق می‌کند. محقق می‌خواهد با محصلین یک صنف که در دسترس قرار دارد، پرسش‌نامه‌ها را توزیع می‌کند. این نمونه‌گیری یک روش آسان برای جمع‌آوری داده‌ها می‌باشد. اما از آنجایی که این تحقیق بر اساس روش نمونه‌گیری در دسترس بالای محصلین یک صنف در یک سطح انجام شده است، نمی‌تواند بیانگر نظر همه دانشجویان پوهنتون باشد.

Consecutive Sampling – نمونه گیری متوالی

نمونه‌گیری متوالی هم‌چنان یک روش سهل است. در این روش محقق بی‌آنکه متوجه تعداد حجم نمونه تعیین شده باشد، سعی دارد از میان نمونه‌های در دسترس جمعیت نمونه را انتخاب کند. به طور مثال محقق می‌خواهد تحقیقی را بر سر بیماران یک شفاخانه انجام دهد، حجم نمونه‌ی تعیین شده ۵۰ بیمار و روش نمونه‌گیری متوالی است. زمانی که محقق به انتخاب نمونه‌ها اقدام می‌کند، تعداد بیمارهای زیاد در آن روز به شفاخانه مراجعه می‌کنند و طبق پلان تا ختم زمان تعیین شده بیش از ۱۰۰ مریض را انتخاب و ثبت می‌نماید. در این جا دیده می‌شود که حتی پس از تکمیل حجم نمونه بازهم از میان مراجعان تا پایان یافتن وقت تعیین شده، نمونه‌ها انتخاب شده است. حجم نمونه ۵۰ بیمار است ولی کل بیماران به ۱۰۰ نفر رسیده است که همگی ثبت شده اند. به چنین روشی که تعداد نمونه‌های انتخاب شده بنابر هر دلیلی که بیشتر از حد تعیین شده باشد، نمونه‌گیری متوالی گفته می‌شود.

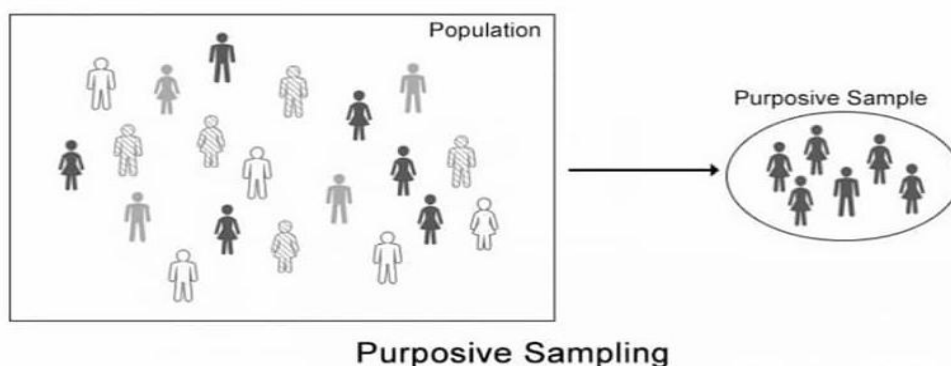
Volunteer or Self-selection Sampling – نمونه گیری داوطلبانه

نمونه‌گیری داوطلبانه شبیه نمونه‌گیری در دسترس یک روش آسان است. در این روش خود افراد داوطلبانه به عنوان نمونه‌ها در مطالعه شامل می‌شوند تا انتخاب افراد به حیث نمونه‌ها از سوی محقق. احتمالاً برخی افراد بر اساس انگیزه‌ها و اغراض شخصی داوطلبانه در فرایند تحقیق شامل شوند (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۸۶).

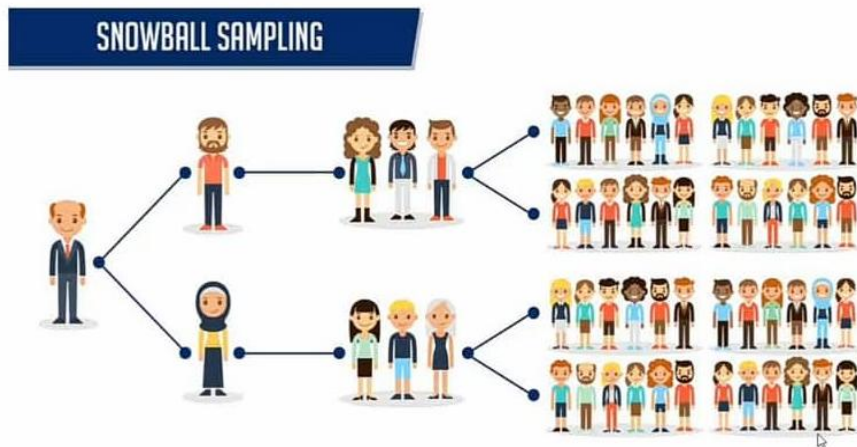
به طور مثال، محقق پرسش‌نامه‌ی را از طریق شبکه‌های اجتماعی در مورد خدمات حمایتی از دانشجویان به اشتراک می‌گذارد. هر کسی تمایل داشت داوطلبانه به آن پاسخ داده می‌تواند. این نوع نمونه‌گیری تا حدودی به محقق نگرشی در مورد موضوع را ارائه می‌کند. اما افرادی که به این پرسش‌نامه پاسخ داده اند، احتمالاً کسانی بوده اند که نظرات تنیدی در باره خدمات حمایتی از دانشجویان داشته اند. بنابراین، نمی‌توان مطمئن بود که نظرات آنها نشان دهنده نظرات تمامی دانشجویان باشد.

Purposive Sampling – نمونه‌گیری هدفمند

در نمونه‌گیری هدفمند، با توجه به ویژگی‌های خاصی افراد در جامعه آماری، نظر و قضاوت محقق در انتخاب نمونه‌ها نقش دارد؛ محقق تعمداً افرادی را در نمونه‌ها انتخاب می‌کند که مرتبط با موضوع، اطلاعات لازم را ارایه کنند. این روش بیشتر در مطالعات کیفی استفاده می‌شود. به نمونه‌گیری هدفمند، نمونه‌گیری قضاوتی و نظری هم گفته می‌شود (ببی، ۱۳۹۰ ص ۴۱۷) و (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۸۷).

Snowball Sampling – نمونه گیری گلوله برفی

نمونه گیری گلوله برفی، به نام نمونه گیری شبکه ای و زنجیری هم گفته می شود. در صورتی که دسترسی محقق به جامعه آماری مشکل باشد، محقق برای شناسایی و انتخاب نمونه ها از روش گلوله برفی استفاده می کند. ضرورت استفاده از این نمونه گیری زمانی مطرح است که محقق با تمام افراد جامعه آماری آشنایی نداشته باشد (خوش فر، ۱۳۹۱ ص ۸۷) و (ببی، ۱۳۹۰ ص ۴۱۸).

مثلاً محقق می خواهد مطالعه ای را زیر عنوان "ثبت تجارب مدیران و پرستاران یک شفاخانه در مواجهه با بیماری کووید ۱۹" انجام دهد. اما دقیقاً نمی داند که چه مدیران یا پرستارانی بیشترین مواجهه را با این بیماری داشتند. محقق تنها از تعداد معدودی از این افراد مطلع است. بناءً محقق از تن چندی از مدیران و پرستاران را که می شناسد، می خواهد همکاران شان را معرفی نماید.

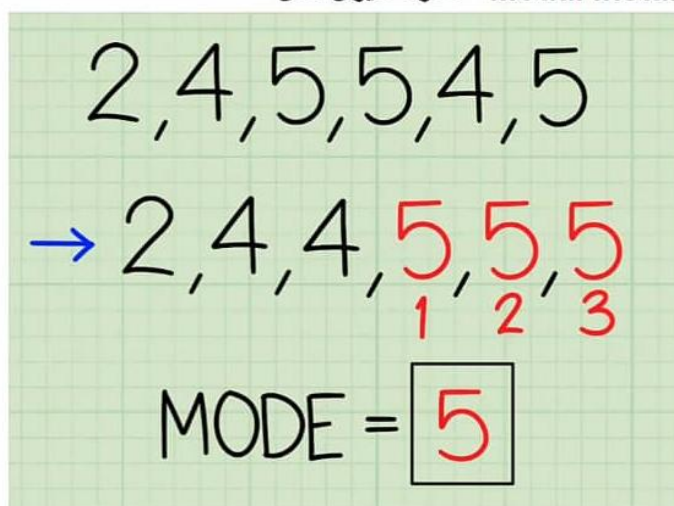
Quota Sampling – نمونه گیری سهمیه ای

در نمونه‌گیری سهمیه‌ای، حجم نمونه با توجه به سهمیه‌بندی‌های تعیین شده در جامعه آماری به صورت غیر تصادفی انتخاب می‌شوند (همان، ۱۳۹۰ ص ۴۱۹).

به طور مثال اگر محقق بخواهد بداند که نسبت جمعیت زنان و مردان در جامعه به ترتیب ۴۰ و ۶۰ درصد است و حجم نمونه‌ای به اندازه ۱۰۰ مورد را نیاز داشته باشد، نمونه‌گیری را آنقدر ادامه می‌دهد تا به این نسبت برسد و هنگامی که این نسبت را بدست آورد که شامل ۴۰ مرد است. نمونه‌گیری از مردان را متوقف می‌کند و تا رسیدن به نمونه‌گیری ۶۰ مورد از زنان را ادامه می‌دهد. در ادامه نمونه‌گیری حتی اگر به نمونه‌های از مردان روبرو می‌شود که معیارهای ورود به مطالعه را داشته باشند، از آنها صرف نظر می‌نماید، چون سهمیه مردان را قبلاً جمع‌آوری کرده است.

Modal Instance Sampling – نمونه‌گیری مَدی

در این روش نمونه‌گیری مواردی که رایج و شایع‌تر باشد، به حیث نمونه‌ها انتخاب می‌گردند. مثلاً محقق می‌خواهد روی سبک زندگی گروهی از افراد در یک جامعه تحقیق نماید، به افرادی توجه می‌کند تا به حیث نمونه‌ها انتخاب شوند که این افراد بیشتر آن سبک را در زندگی‌شان رعایت می‌کنند.

Haphazard Sampling or Accidental Sampling - نمونه گیری اتفاقی

در صورتی که محقق مجبور باشد از نمونه‌گیری اتفاقی در مطالعه خود استفاده کند، رعایت نکات زیر می‌تواند در جمع‌آوری نمونه‌های بهتر محقق را کمک کند:

- مستقل بودن نمونه‌های جمع‌آوری شده از یکدیگر؛
- انتخاب نمونه‌ها به صورتی باشد که هر مورد شانس یکسان برای انتخاب داشته باشد؛
- حجم نمونه انتخابی تا حدود بسیار زیاد بالا باشد، به دلیل اینکه افزایش حجم نمونه باعث می‌شود تا خطای ناشی از نمونه‌گیری اتفاقی کاهش یابد؛

نمونه‌گیری اتفاقی، از ساده‌ترین روش‌های نمونه‌گیری است؛ در فرایند تحقیق با استفاده از این روش افرادی مورد مطالعه قرار می‌گیرند که در دسترس قرار دارند و مصاحبه‌گر در چارچوب تعداد و حجم نمونه در مکان‌های خاصی می‌ایستد و با هر کسی از راه رسید مصاحبه می‌کند. مانند خبرنگاران رسانه‌ها (حافظ‌نیا، ۱۳۹۳ ص ۱۶۱).

ج: روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای

Multi-Stage Sampling - روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای

روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای، روشی است که محقق در انتخاب حجم نمونه از چندین نوع روش نمونه‌گیری استفاده می‌کند. این روش زمانی استفاده می‌شود که اطلاعات مورد نیاز به طور کلی از نمونه اصلی برگزیده شده، نتواند به دست آید. از این رو، محقق ناچار است با استفاده از دیگر نمونه‌ها بتواند اطلاعات بیشتر و دقیق‌تری از جمعیت هدف حاصل نماید (همان، ۱۳۹۳ ص ۱۶۰).

مثلاً محقق در مطالعه‌ی زیر عنوان "تعیین میزان یادگیری دانش‌آموزان صنف اول مکاتب شهر پلخمری" می‌تواند یک نمونه‌گیری چند مرحله‌ی را طراحی و اجراء کند. بدین صورت که محقق ابتدا شهر پلخمری را بر اساس ناحیه‌بندی شهری تقسیم می‌نماید (نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده). سپس با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌بندی شده مکاتب را در هر ناحیه تعیین می‌کند. پس از آن از هر ناحیه به صورت تصادفی تعداد مکاتب را به نسبت انتخاب می‌نماید (نمونه‌گیری تصادفی).

در مکاتب انتخاب شده نیز مجدداً می‌تواند هر صنف را یک خوشه قرار داد و به روش تصادفی ساده برخی خوشه‌ها را انتخاب کند. چارچوب نمونه‌گیری نیز می‌تواند حاضری هر صنف درسی باشد. سپس با استفاده از روش تصادفی منظم، اقدام به انتخاب نمونه می‌کند (نمونه‌گیری سیستماتیک).

محدودیت‌های تحقیق

در این بخش ایجاب می‌کند تا محقق به نارسایی‌ها، مشکلات و محدودیت‌هایی که در فرایند تحقیق به آنها مواجه می‌گردد، پیش‌بینی نموده و به طور مختصر آنها را فهرست کند.

شاملان تحقیق

شاملان تحقیق به مجموعه افرادی اطلاق می‌شود که از یک جمعیت معین (جامعه آماری) به عنوان نمونه‌ها برگزیده شده‌اند و طور داوطلبانه آماده هستند تا بالای شان تحقیق صورت گیرد و به پرسش‌ها پاسخ دهند. در واقع شاملان تحقیق، از جمله منابع دست اول در کسب اطلاعات و آمار به حساب می‌آیند. محقق موارد زیر را پیرامون شاملان تحقیق در نظر داشته باشد:

۱. محقق شاملان تحقیق را طور مختصر معرفی نماید؛ سایر مشخصات ضروری آنها چون شغل و موقف اجتماعی، منشأ اجتماعی، قومیت، جنس و سن و سطح تحصیل شاملان تحقیق را در نظر بگیرد؛
۲. محقق به این پرسش پاسخ دهد که چرا همین گروه‌های خاص را شامل تحقیق نموده است؛
۳. محقق بیان دارد که افراد شامل تحقیق با موضوع و اهداف تحقیق چه رابطه و مناسبتی دارند؛

محل تحقیق

محقق محل تحقیق را نیز مختصراً معرفی کند که این تحقیق در کدام محیط اجراء می‌شود و محیط زیر مطالعه از لحاظ جغرافیای طبیعی، بشری، صنعتی،... چه خصوصیتی دارد. سایر مشخصات محل تحقیق را در صورت ضرورت در یک تا دو پراگراف معرفی نماید (احمدی، ۱۳۹۲ ص ۱۸).

پلان تحقیق

پلان تحقیق در صورت نیاز هم‌چنان تهیه گردد. محقق موضوع پیشنهادی خود را در چه مدت زمانی به انجام می‌رساند؛ تمام مراحل کار پژوهشی در چارچوب زمان مشخص پیش‌بینی شود و با در نظر داشت هزینه و سایر امکانات مورد نیاز، یک پلان منظم در حد یک صفحه تهیه گردد.

روش‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات

در این بخش محقق توضیح دهد که با استفاده از کدام سافت‌ویرها، فرمول‌ها و برنامه‌های کمپیوتر (SPSS, Excel) و یا هر وسیله دیگر (آمار و اطلاعات جمع‌آوری شده را تجزیه و تحلیل می‌کند. اطلاعات و داده‌ها، یافته‌های آماری و غیر آماری شامل مواد خام هستند و به صورت طبقه‌بندی شده ذکر می‌شوند. اطلاعات و داده‌ها که در راستای هدف و پرسش‌های تحقیق جمع‌آوری شده‌اند، جهت آرایه پاسخ به پرسش‌ها و تست فرضیه‌ها مورد تجزیه و تحلیل و بحث قرار می‌گیرد. استدلال و تحلیل داده‌ها در راستای مبانی نظری و اهداف تحقیق باید صورت گیرد. شیوه‌های تجزیه و تحلیل داده‌های کمی با شیوه‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات کیفی متفاوت است (مارکزیک، ۱۳۹۱ ص ۲۶۸-۳۰۰) و (دلور، ۱۳۸۵ ص ۲۹۱).

تفاوت شیوه‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات کمی و کیفی در ذیل مختصراً توضیح داده می‌شد:

الف- تجزیه و تحلیل آمار و اطلاعات کمی

۱. آماده سازی داده‌ها برای تحلیل: در مرحله‌ی نخست محقق هر سوال و جواب را کدگذاری می‌کند (کدگذاری عددی)؛ یک عدد یا نسبت برای هر یکی از کتگوری‌ها تعیین می‌شود.
۲. تحلیل توصیفی: در این مرحله سعی می‌گردد تا با استفاده از سافت‌ویرها و یا هم محاسبات ریاضیکی و احصائیوی، آمار و اطلاعات تحلیل توصیفی گردد که هر جواب چندبار تکرار شده است.
۳. تحلیل استنباطی: در این مرحله پس از استخراج، فشرده‌سازی و طبقه‌بندی اطلاعات برای تجزیه و تحلیل از نمونه در باره کل جامعه آماری نتیجه‌گیری می‌شود. مانند اینکه آیا در پاسخ‌های ارائه شده میان زنان و مردان تفاوت وجود دارد یا نه. از روی نمونه پیرامون کل جامعه زیر مطالعه قضاوت صورت می‌گیرد (تعمیم بخشیدن). در این مرحله ویرانس بیانگر پراکندگی ارقام و تفاوت بین متغیرها است (کیوی، ۱۳۷۰ ص ۲۱۹) و (حافظ‌نیا، ۱۳۹۳ ص ۲۵۵-۲۶۵)
۴. تنظیم گزارش نتایج (یافته‌ها): در تجزیه و تحلیل آمار و اطلاعات بی‌آنکه سلیقه و ذهنیت محقق روی دیتا تأثیر بگذارد، نتایج با استفاده از گراف‌ها و جداول معیاری و منظم تجزیه و تحلیل و تشریح می‌گردد (شمس، ۱۳۹۳ ص ۱۰۹) و (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۱۲۴).

ب- تجزیه و تحلیل اطلاعات کیفی

۱. آماده سازی دیتا برای تحلیل: در مرحله‌ی نخست، ایجاب می‌کند تا مصاحبه‌ها تایپ شود، یافته‌های مشاهده تنظیم گردد و یا هم در صورتی که پرسش‌نامه‌ها با سوال‌های باز توزیع شده باشد، پاسخ‌ها به طور دقیق خوانده

شود و تنظیم گردد. در حین خواندن و بازبینی اطلاعات کیفی، نظریات تکمیلی محقق نیز در حاشیه‌های متن تذکر می‌یابد.

۲. مطالعه‌ی دقیق و تفکر پیرامون اطلاعات: در این مرحله، محقق علاوه‌ی بر خواندن اطلاعات و تفکر در باره آنها، مطالب مهم و عمده را کدگذاری می‌کند. البته کدگذاری مانند روش کمی، عددی نیست؛ بلکه مفهومی است. بدین معنی که محقق در جریان خواندن اطلاعات کیفی که از روش‌های مصاحبه، مشاهده و یا هم پرسش‌نامه جمع‌آوری نموده است، اطلاعات را تلخیص می‌نماید (حافظنیا، ۱۳۹۳ ص ۲۶۸).

۳. یافتن نکات کلیدی و توصیف آن: در این مرحله محقق کدها (مفاهیم و مطلب تلخیص شده) را تنظیم می‌نماید تا اینکه بتوانند مفاهیم و مطلب اساسی را با هم تلفیق دهد تا مفاهیم به حداقل برسد. در صورتی که نظریات چندی (حد اقلی) از پاسخ‌دهندگان پیرامون پدیده زیر مطالعه، متفاوت و مغایر هم باشند، نباید در گزارش‌های کیفی آورده شود؛

۴. ارایه گزارش یافته‌ها: با توجه به موضوع، مساله و اهداف تحقیق، مطالب تشریح می‌گردد. برخی از مطالب مهم به صورت نقل قول آورده شود. سعی گردد تا پرسش‌ها در گزارش بار دیگر مطرح نشوند. اما برخی از محققان سوال‌های مهم تحقیق را در گزارش می‌نویسند و متعاقباً پاسخ‌ها را به گونه‌ی توضیحی تنظیم می‌کنند. (خاکی، ۱۳۹۱ ص ۲۴۳) و (حافظنیا، ۱۳۹۳ ص ۳۰۴).

نتایج متوقعه (یافته‌های تحقیق)

در نگارش پیشنهاد تحقیق، نتایج متوقعه از فرایند تحقیق تا دو سه پراگراف نوشته شود. محقق با در نظر داشت موضوع، مساله و اهداف پژوهش، انتظار خود را از تحقیق بحث نماید. به طور معمول در این بخش، انتظار محقق از یافته‌ها، مناقشه و نتیجه‌گیری در ارایه پاسخ به حل مساله، به صورت فشرده پیشکش می‌گردد.

یافته‌ها (نتایج)

یافته‌های تحقیق در واقع همان مجموعه آمار و اطلاعاتی است که محقق با استفاده از ابزار و شیوه‌های مختلف از طریق شاملان تحقیق (جمعیت نمونه) مرتبط با جامعه آماری آن را به دست آورده است، گزارش داده می‌شود. محقق با حفظ اصل بی‌طرفی و عدم دخالت ذهنیت خود، یافته‌ها را با استفاده از جداول و گراف‌های معمول و مورد نیاز و ارایه تصاویر، با ادبیات علمی در یک توالی منطقی تنظیم و گزارش می‌دهد (خوش‌فر، ۱۳۹۱ ص ۱۴۶-۱۴۸).

مناقشه

مناقشه در واقع تفسیر و تحلیل نتایج (یافته‌های) تحقیق است. قوت و کیفیت مناقشه به توانمندی و تبحر محقق ارتباط دارد. مناقشه یک تحلیل و تفسیر کیفی است. محقق با در نظرداشت مساله، اهداف و پرسش‌های تحقیق برداشت خود را از یافته‌ها در مقایسه با پیشینه‌ی موضوع، تحلیل و تفسیر می‌کند. در صورتی که فرایند تحقیق بر اساس یک تیوری اجراء و انجام یافته باشد و در پرتو تیوری، فرضیه‌ها مطرح گردیده باشد؛ در این صورت در مناقشه بر بنیاد یافته‌ها، در مورد صحت و سقم (رد و تایید) فرضیه‌ها پرداخته می‌شود.

در کل مناقشه در پژوهش‌های کمی و کیفی و مختلط، یک تحلیل کیفی است. در مناقشه جداول و گراف آورده نمی‌شود. محقق با توجه به درک و برداشت خود از فرایند تحقیق، وجوه اختلاف و اشتراک یافته را با ارایه دلایل با پیشینه مقایسه، تحلیل و تفسیر می‌کند (دلور، ۱۳۸۵ ص ۳۳۵).

نتیجه‌گیری

در نتیجه‌گیری، نتایج حاصل از ارزیابی فرضیه‌ها و شناخت حاصل شده از تحقیق و دستاوردهای تحقیق بر اساس هدف پژوهش ارائه می‌شود که در آن فرضیه‌ها رد و تایید می‌گردند و یا هم نظریه جدید ارایه می‌شود. سعی گردد نتیجه‌گیری بر اساس مناقشه و با در نظرداشت مساله و هدف تحقیق صورت گیرد تا به وضوح نشان دهد که محقق چگونه توانسته است به سوالات تحقیق پاسخ دهد و راه‌های حل مساله را پیشکش نماید. نتیجه‌گیری باید خیلی واضح باشد و فراتر از حیطه‌ی تحقیق نباشد و یافته‌های تحقیق به جمعیت هدف (جامعه آماری) تعمیم داده شود و هم‌چنان پیرامون کاربرد نتایج و تطبیق آن در جامعه‌ی زیر مطالعه بحث شود. در نتیجه‌گیری آوردن اشکال و گراف معمول نیست. اگر محقق کدام توصیه و پیشنهادی برای مطالعه آینده موضوع به دیگر محققان و نهادهای ذی‌ربط داشته باشد، در پایان نتیجه‌گیری طرح می‌شود (همان، ۱۳۸۵ ص ۳۳۶).

فهرست مراجع

۱. احمدی، جاویده. (۱۳۸۹). روش کتابخانه‌ای و اجتماعی. کابل: انتشارات رسالت.
۲. احمدی، جواد. (۱۳۹۲). روش‌های تحقیق عملی. پوهنتون تعلیم و تربیه کابل: مرکز تحصیلات ماستری.
۳. بیبی، ازل. (۱۳۹۰). روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی. ترجمه رضا فاضل. تهران: انتشارات سمت.
۴. چروده، مجید حیدری. (۱۳۹۸). راهنمای تهیه پروپوزل برای پایان‌نامه‌ها و طرح پژوهش. مشهد: انتشارات صراط.
۵. چروده، مجید حیدری. (۱۳۸۷). مقدمه‌ای بر روش‌شناسی میدانی. مشهد: انتشارات صراط.
۶. حافظ‌نیا، محمد رضا. (۱۳۹۳). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. تهران: انتشارات سمت.
۷. حبیبی، غلام حسین. (۱۳۹۲). تحقیق در علوم اجتماعی، پارادایم‌ها، روش‌ها و تکنیک‌ها (بینش روش‌شناختی). تهران: کتاب همه.
۸. خاکی، غلام رضا. (۱۳۹۱). روش تحقیق (با رویکرد پایان‌نامه نویسی). تهران: نشر فوژان.
۹. خوش‌فر، غلام رضا. (۱۳۹۱). روش تحقیق نظری در علوم اجتماعی. تهران: دانشکده علوم انسانی.
۱۰. دلاور، علی. (۱۳۸۵). روش‌های تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی. تهران: دانشگاه پیام‌نور.
۱۱. شمس، اسدالله. (۱۳۹۳). روش تحقیق بدون معلم (خودآموز کاربردی مراحل کلیدی تحقیق). اصفهان: موسسه آموزشی المهدی.
۱۲. کیوی، ریمون. کامپنهود، لوک‌وان. (۱۳۷۰). روش تحقیق در علوم اجتماعی (نظری و عملی). ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر. تهران: انتشارات فرهنگ معاصر.
۱۳. مارکزیک، جوفری. دماثتو، دیوید. فستینگر، دیوید. (۱۳۹۱). اصول طرح تحقیق و روش‌شناسی. ترجمه مریم خسرو. تهران: پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات.
۱۴. هلن، اویارد. (۱۳۹۰). چگونه یک تحقیق مرورری انجام دهیم. ترجمه پوریا صرامی فروشانی و فردین علی‌پور. تهران: جامعه‌شناسان.
15. Boice, R. (1990). Professors as Writers: A self – Help Guide to Productive Writing. UK: Stillwater.
16. Lundberg, R. (2003). Social Research: A study in methods of gathering data. Green and Co. New York.

ضمایم

ارایه تصاویر، اشکال، نمودارها و نمونه‌ی از سوال‌ها به منظور غنای بیشتر پروپوزل / یک اثر علمی.

رهنمود تهیه پیشنهاد تحقیق (پروپوزل نویسی) پس از تایید در جلسه مورخ ۸ / ۷ / ۱۴۴۴ و ثبت پروتوکول شماره (۲) کمیته مرکزی تحقیقات، در جلسه مورخ ۲۶ / ۱۰ / ۱۴۴۴ شورای علمی پوهنتون نیز مورد تایید قرار گرفته است. موضوع ثبت پروتوکول شماره (۷) کتاب جلسات می باشد.

fetrat.aminullah@gmail.com